

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Alois Rašín a jeho role v rámci první republiky

Kateřina Šiková

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Alois Rašín a jeho role v rámci první republiky

Kateřina Šiková

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Lukáš NOVOTNÝ, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování diplomové práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017 .....

OBSAH

1	ÚVOD.....	1
2	ŽIVOT DR. RAŠÍNA PŘED VZNIKEM REPUBLIKY	8
2.1.	PŘEDVÁLEČNÁ POLITICKÁ ČINNOST	9
3	SPOLUTVŮRCE STÁTU	13
3.1.	REVOLUČNÍ ROK 1918.....	16
3.1.2.	UDÁLOSTI 28. ŘÍJNA.....	19
4	NÁRODOHOSPODÁŘ VE SLUŽBÁCH ČESKOSLOVENSKA	24
4.1.	MINISTR FINANCÍ.....	26
4.1.2.	POVÁLEČNÁ STABILIZACE A ROZPOČTOVÉ PROVIZORIUM.....	27
5	RAŠÍNOVO ŘEŠENÍ.....	31
5.1.	KOLKOVACÍ AKCE A PROVEDENÍ MĚNOVÉ REFORMY	35
5.2.	KONCEPCE RESTRIKTIVNÍ DEFLAČNÍ POLITIKY.....	41
5.3.	OBTÍŽNÁ ROLE STRÁŽCE STÁTNÍCH FINANCÍ.....	46
6	MINISTERSKÉ INZERMEZZO	52
6.1.	ČLENEM PĚTKY	59
7	ZPĚT V MINISTERSKÉM KŘESLE	65
7.1.	SPORY, AFÉRY A KONFLIKTY	67
8	ATENTÁT	71
8.1.	VRAH JOSEF ŠOUPAL	73

8.2.	VÝZNAM VRAŽDY A JEJÍ POLITICKÉ DŮSLEDKY.....	75
9	ZÁVĚR.....	80
10	SEZNAM ZDROJŮ	85
11	RESUMÉ.....	89
12	PŘÍLOHY	91

1 ÚVOD

Tématem této diplomové práce je osobnost Aloise Rašína v rámci první republiky. Rašín byl beze sporu důležitou postavou českých dějin konce 19. a první čtvrtiny 20. století, která je dodnes neprávem do určité míry opomíjena. V porovnání s jeho současníky, jako byli Masaryk, Beneš či Kramář, jehož jméno dodnes rezonuje alespoň díky názvu sídla ministerského předsedy, nachází se Rašín většinou na periferii pozornosti. V obecném povědomí je spojován především s provedením první československé měnové reformy, někdo si vzpomene i na jeho tragickou smrt. To je však jen špička ledovce v rámci jeho rozsáhlého politického působení. Nelze totiž bagatelizovat jeho předválečnou činnost, odbojové aktivity v rámci Maffie, ani Rašínův podíl na převratu a vzniku samostatného státu. Obzvláště v posledně zmíněné problematice je jeho jméno většinou upozadováno ve prospěch exilových představitelů odboje. Tím však Rašínova činnost zdaleka nekončila, jelikož se stal členem první československé vlády, jejím prvním ministrem financí. Prostřednictvím této funkce výrazně ovlivnil hospodářské směřování mladého státu a měnová odluha, již vtiskl svůj nezaměnitelný osobní punc, se nesmazatelně vepsala do dějin. Díky svým povahovým a volným vlastnostem dokázal prosazovat i nepopulární, avšak nezbytná, opatření, pomocí nichž ovlivňoval chod a formování ekonomiky i rozvoj nové měny. Jakožto představitel jedné z předních prvorepublikových stran, národní demokracie, si udržel vliv na politický vývoj i po odchodu z funkce, do které se však ještě jednou vrátil. Samostatnou kapitolou Rašínova života i dějin republiky byl atentát a jeho následná smrt. Tato událost, jež se stala mementem české politické kultury, však byla jen

poslední tečkou za životem pozoruhodné osobnosti, které je třeba věnovat pozornost.

Cílem práce není sepsat životopis tohoto politika, ani mapovat klíčové události prvních pěti let Československé republiky, nýbrž především analyzovat Rašínovu politickou a kulturní činnost na pozadí doby. Tomu je také přizpůsobena struktura práce, kdy je upozaděn jeho osobní život a zároveň nejsou analyzovány některé podstatné události v dějinách Československa, které však s Rašínem neměly žádnou spojitost. Jedná se tedy o jakousi sondu do politiky a obecně do tohoto období prostřednictvím života jednoho z významných dějinných aktérů. Z toho důvodu není zcela dodržena lineární časová posloupnost, jelikož autorka se rozhodla členit text spíše tematicky než chronologicky. Přesto je zachována logická kontinuita, díky čemuž jsou retrospektivní posuny jen minimální a zároveň jsou vždy doplněny časovým údajem, aby čtenář byl schopen správně sledovat průběh událostí.

Výše zmíněnému cíli odpovídá také struktura práce, kdy v první kapitole je popsán Rašínův život v období existence Rakousko-Uherska až do vypuknutí první světové války. Zde je také vylíčeno jeho soukromí, kterému je ve zbytku textu věnován jen minimální prostor. Samostatná podkapitola se věnuje předválečné politické aktivitě, kdy byly utvářeny jeho pozdější postoje a názory v oblasti veřejného dění.

Následující rozsáhlá kapitola pokrývá období mezi roky 1914 a 1918, tedy válečná léta. Blíže se zabývá Rašínovou činností v odbojovém hnutí, což následně vedlo k perzekucím vůči jeho osobě. V této době se začala konkrétněji formovat Rašínova představa o možné samostatnosti, které chtěl dosáhnout pomocí řízeného státního převratu. Zvláštní pozornost je věnována revolučnímu roku 1918 a především 28. říjnu, který se

významně zapsal do československých dějin. Text blíže analyzuje Rašínovu činnost v této době, zatímco se autorka snaží postihnout příčiny, které jej k danému jednání vedly, a zároveň objasnit, do jaké míry on sám ovlivnil podobu převratu a osamostatnění Československa.

Třetí kapitola se zabývá problémy nově vzniklého státu a soustředí se na Rašínovu úlohu v jejich řešení. Ať už se jednalo o přebírání úřadů po zanikající monarchii, sestavování orgánů nového státního celku či vyjednávání s národními menšinami, zde všude bylo možné vidět výsledky jeho práce. Zvláštní pozornost je věnována jeho krokům v roli prvního ministra financí, kdy musel řešit naléhavé ekonomické problémy a co nejrychleji a nejbezpečněji stabilizovat hospodářský vývoj. Na tento výklad volně navazuje následující kapitola, která se věnuje Rašínovým radikálnějšími krokům v řízení ekonomiky, tedy kolkovací akci a provedení měnové reformy na základě idey restriktivní deflační politiky. Tato kapitola časově pokrývá jeho první ministerské období a podrobně mapuje nejvýznamnější kroky a zásahy plynoucí z této funkce. Důraz je kladen nejen na analýzu těchto opatření, ale autorka se zároveň pokouší zhodnotit důvody Rašínovy politiky či jeho teorie a zasadit je do globální ekonomické a politické situace. Poslední podkapitola této části řeší obtížnou situaci, ve které se ministr financí nacházel vzhledem k ne zcela příznivé hospodářské situaci a zároveň vykládá tehdejší poměry uvnitř národní demokracie.

V páté kapitole je popsána Rašínova činnost v opozici poté, co po prohraných komunálních volbách padla vláda všennárodní koalice. I přes ztrátu funkce zůstal vlivnou osobností v oblasti národní ekonomiky a zároveň se mohl více angažovat ve stranické politice, která je zde blíže rozvedena. Podkapitola se zabývá otázkou tzv. Pětky, tedy mimovládního

neoficiálního orgánu, který v době úřednické vlády de facto rozhodoval o důležitých záležitostech státu. Rašín, jako jeden z jejích členů, se tak i mimo své ministerské funkční období mohl nadále podílet na chodu republiky. V této pasáži autorka mimo jiné blíže osvětluje vnitropolitické spory a události, do kterých aktivně zasahoval.

Následující část práce se zabývá Rašínovým druhým ministerským obdobím. Ač bylo poměrně krátké, stihl odvést značné množství práce, která je v textu blíže rozebrána. Mimo ekonomické zásahy je tato kapitola věnována také politickým sporům a konfliktům, které vyplňovaly poslední měsíce Rašínova života. Autorka popisuje mediální hon i politický odpor vůči ministrově osobě a jeho akcím, který byl jen smutnou předehrou jeho tragického osudu.

Poslední kapitola se věnuje již zmíněnému atentátu a jeho následkům. Záměrem textu nebylo podrobně popsat průběh samotného útoku, ale spíše jej zasadit do širšího kontextu tehdejších událostí. Pozornost je věnována následnému Rašínovu utrpení v sanatoriu a jeho smrti. Zároveň je vyhrazen prostor osobě vraha, jeho motivacím a soudní dohře celého případu. Poslední část statě práce se zabývá především dohrou a politickými důsledky atentátu. Nejen že zapůsobil na city většiny národa, do jisté míry proměnil názor na obecně neoblíbeného politika, ale promítl se i do politické a legislativní sféry. Bez nadsázky lze říci, že následky této vraždy si první republika nesla až do samotného konce, minimálně prostřednictvím zákona na ochranu republiky.

Pro přípravu práce bylo podstatné především studium literatury i primárních pramenů, jejichž nejbohatším zdrojem byl Archiv Národního muzea v Praze. V precizně zpracovaném fondu Alois Rašín autorka využívala zejména kartony s jeho ekonomickými spisy, soukromou i

oficiální korespondencí či listinami vládní provenience. V závěrečné části práce se staly neocenitelnými především zápisy a poznámky Rašínova syna Ladislava, který podrobně zaznamenal otcův pobyt v sanatoriu i jeho stav.

Co se sekundárních zdrojů týče, k dané tematice existuje poměrně široká základna titulů. Je však nutno podotknout, že převážná většina z nich se Rašínovou osobností zabývá jen velmi stručně a zkratkovitě. Proto byly nejpřínosnějšími zejména práce Jany Čechurové, (dívčím jménem Šetřilová), která k tématu Aloise Rašína vydala několik článků či příspěvků ve sbornících, jejichž význam byl pro tuto práci nedocenitelný. Avšak především její monografie *Alois Rašín. Dramatický život českého politika* se stala stěžejním zdrojem pro vypracování tohoto textu. Byla rozhodně nejucelenějším současným pojednáním o Rašínově životě i práci a zároveň poskytla široký přehled bibliografie k dané tematice. Jedním z dalších příspěvků, který si zaslouží zvláštní pozornost, je *Atentát na Aloise Rašína – memento české politické kultury* ze sborníku *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století*. Výběr z příspěvků ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.–27. října 2006. Jedná se o velmi podrobný výklad důsledků atentátu, v němž je tato událost zasazena do širších souvislostí a přináší zajímavý pohled na ni v kontextu politické kultury. Vzhledem ke dvěma použitým variantám spisovatelčina příjmení bylo v práci autorčino jméno užíváno dle příslušných titulů a vydání.

Pro ekonomickou část textu byly stěžejní tituly Františka Vencovského, z nichž je třeba jmenovat mimo jiné například *Vzestupy a propady československé koruny. Historie československých měnových poměrů 1918–1922* či *Měnová politika v české historii*. Spolu s dalšími

pracemi autora jsou zdrojem informací jak k provedení měnové reformy, tak zároveň k otázce deflačních snah. Je důležité podotknout, že Vencovský se Rašínovi blíže věnoval ve zvláštní publikaci *Alois Rašín. Život a dílo*, kdy se však zhruba polovina knihy sestává z výňatků z Rašínových prací či proslovů a samotnému autorovu textu je věnováno jen méně prostoru.

Publikací, která si zaslouží zvláštní pozornost, je *Alois Rašín. Český politik, právník a národohospodář* od editorky Ilony Bažantové, což je sborník textů ze semináře z 19. února 2003, která byla věnována právě osobnosti Aloise Rašína. Jedná se o příspěvky odborníků z různých oblastí, jako právo, ekonomie, historie apod. Je však nutno podotknout, že krátký rozsah příspěvků nedovoluje hlubší výklad Rašínovy činnosti v dané oblasti a expertíze přispívatelů, čímž je bohužel přínos publikace značně ochuzen.

Z periodik byly v práci citovány Národní listy, tiskový orgán národní demokracie. Jednalo se zejména o čísla z konce roku 1922 a počátku 1923, kdy se tisk zabýval legionářskou aférou a následně útokem na ministra financí a jeho zdravotním stavem. Vzhledem k politickému zaměření tohoto periodika je však nutné k němu přistupovat s obezřetností.

Autorka v práci použila přímou historickou metodu při zkoumání primárních pramenů, jejíž postupy společně s nepřímou a deduktivní metodou umožnily zkombinovat jednotlivé prameny a zároveň vyvodit základní směřování Rašínových politických a ekonomických snah. Biografická metoda pak umožnila zasadit jeho život do kontextu dějin první republiky a zároveň vytvořit životopisný obraz Rašínovy osobnosti na pozadí nejvýznamnějších událostí období jeho života. Retrospektivní metoda pak byla využita v těch pasážích textu, které se zabývaly otázkami,

jejichž ucelený výklad si vyžadoval zařazení mimo chronologickou strukturu textu.

2 ŽIVOT DR. RAŠÍNA PŘED VZNIKEM REPUBLIKY

Alois Rašín se narodil 18. října 1867 v Nechanicích poblíž Hradce Králové jako deváté dítě v rodině pekaře. Otec František se z chudého živnostníka postupně vypracoval na váženého občana, stal se cechmistrem pekařů a perníkářů, následně i městským radním a po dvacet let vykonával funkci starosty Nechanic. Aktivně se zapojoval do politického i kulturního dění a v 90. letech 19. století zasedal také jako poslanec za stranu mladočechů v Říšské radě ve Vídni. Společně s matkou Františkou (rozenou Zemkovou) utvářeli osobnost malého Aloise, jelikož v samotné rodině byl patrný narůstající vliv českého vlastenectví či emancipace národa. Zřejmě po otci Alois podědil také některé rysy své osobnosti – byl pracovitý, praktický, pragmatický, dominantní, organizačně zdatný a společensky angažovaný. Přátelé mu říkali Věkoslav, tedy srbskou verzí jména Alois, většinou však jen zkráceně Věko.¹ Svá studijní léta zahájil třemi lety na gymnáziu v Novém Bydžově, následoval rok v Broumově a zakončil na vyšším gymnáziu v Hradci Králové, kde byl po většinu času pro výborný prospěch osvobozen od školného. Následně v roce 1886 nastoupil na medicínu v Praze, ale kvůli plicní chorobě, která vyžadovala pobyt v přírodě, musel studium přerušit, a proto se přihlásil na advokacii, kde nebyla nutná účast na přednáškách. Ve třetím ročníku práv se vrátil do Prahy, kde se záhy začal politicky angažovat.²

Na tomto místě je třeba zmínit, že právě studium na právnické fakultě poskytlo Rašínovi potřebnou přípravu a znalosti z oblasti

---

¹ ŠETŘILOVÁ, Jana, *Alois Rašín. Dramatický život českého politika*, Praha 1997, s. 11.

² HOCH, Karel, *Alois Rašín. Jeho život, dílo a doba*, Praha 1934, s. 3–5.

národohospodářské vědy. Těsné spojení práva a národohospodářství pramenilo již z rakousko-uherské univerzitní praxe výuky (tzv. kameralistiky), která zahrnovala právní i ekonomické disciplíny. V dané době navíc neexistovala na území Zemí Koruny české samostatná specializace národohospodářského univerzitního studia. Z tohoto důvodu lze Aloise Rašína považovat za vystudovaného ekonoma, jelikož tyto problémy byly součástí jeho studia, osnov i požadavků závěrečné státní zkoušky.³ Díky tomu byl Rašín ovlivněn klasickou rakouskou národohospodářskou subjektivně-psychologickou školou, která „odmítla pracovní teorii hodnoty v pojetí Marxe a Engelse, prioritu položila zcela jednoznačně na užitnou hodnotu – užitečnost – v pojetí subjektivně psychologického hodnocení“.⁴ Podle Rašína tedy měla národohospodářská věda zkoumat národní hospodářství jako celek a finanční věda se měla zabývat veřejným hospodářstvím (tj. státním a obecním).⁵

2.1. PŘEDVÁLEČNÁ POLITICKÁ ČINNOST

Zpočátku se Rašín soustředil především na veřejné dění kolem univerzity. Z výčtu jeho aktivit lze jmenovat například účast v delegaci bez povolení převážející ostatky polského básníka Adama Mickiewicze z Paříže do Krakova či organizaci ilegálního Slovanského studentského sjezdu v Praze. Ještě před promoci vydal v roce 1891 brožuru České státní právo, v níž požadoval obnovení českého státu v demokratické podobě, tedy státoprávní stanovisko většiny příslušníků mladého, pokrokářského hnutí.

---

³ ŠMEJKAL, Miroslav (ed.), *Acta Oeconomica Pragensia. Významní čeští národohospodáři*, Praha 1993, s. 41an.

⁴ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 16.

⁵ Tamtéž.

Publikace byla kvůli údajnému velezrádnému obsahu okamžitě zkonfiskována a autor nakrátko vzat do vazby.⁶

Po dokončení studia na právnické fakultě začal praktikovat jako advokátní koncipient, přesto však zůstával v úzkém kontaktu s radikálním studentským hnutím. V listopadu 1892 se stal starostou Studentského literárního a řečnického spolku Slavie, základny českého studentského hnutí, a zároveň byl členem tiskového orgánu tohoto společenství, časopisu *Neodvislost*, kde publikoval články především s politickou nebo právní tematikou.⁷ Rašínova příslušnost k pokrokářům, kteří sami sebe považovali za mladočeskou levici a již se pokoušeli spojit národní a sociální program, do značné míry ovlivnila jeho tehdejší život provázený manifestacemi, plamennými proslovy a policejními represemi.

Stále se zvyšující počet demonstrací a protirežimních akcí však vedl policii k domněnce, že za vším stojí organizovaná protistátní mládežnická skupina. Samotné slovo „omladina“, které bylo povětšinou spojováno s různými mládežnickými spolky, začalo mít negativní konotace a pro státní aparát se stalo pochybným, a tak v roce 1893 začala první vlna zatýkání podezřelých osob. Zatčení měli potvrdit existenci domněle rozsáhlé organizace, což někteří z nich pod nátlakem výsledku skutečně udělali.⁸ Situace se podstatně zdramatizovala po srpnových událostech roku 1893, kdy při příležitosti narozenin císaře Františka Josefa I. vypukly rozsáhlé demonstrace, které se šířily i mimo Prahu. V několika politických okresech Čech došlo 12. a 13. září k vyhlášení stanného práva, čímž byly zahájeny represe a omezení některých občanských svobod. V rámci další

---

⁶ HLAVÁČ, Miroslav M., *Čeští mafiáni 1914–1918*, Karviná 2008, s. 126an.

⁷ LACINA, Vlastislav, *Alois Rašín*, Praha 1992, s. 14.

⁸ ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *Omladináři*. In: *Paginae Historiae*. Sborník Státního ústředního archivu v Praze 7, 1999, 1, s. 88.

vlny zatýkání byl 29. září zadržen spolu s dalšími i Alois Rašín.⁹ Stal se jednou z vůdčích osobností obviněných. Obratně se hájil a upozorňoval na nezákonné postupy vyšetřování. V lednu 1894 byl zahájen soudní proces s tzv. Omladinou, v jehož rámci byl Rašín odsouzen na 25 měsíců do plzeňské věznice na Borech. K propuštění však došlo již koncem roku 1895, kdy byla především kvůli veřejnému mínění zbylým vězněným Omladinářům udělena amnestie výnosem ministra spravedlnosti ze 4. listopadu 1895.¹⁰ Po návratu vydal Rašín několik svých překladů, ale zároveň se musel potýkat s rozštěpením pokrokářského hnutí. Toto schizma lze zjednodušeně popsat jako boj mezi proudy radikálně pokrokovým a státoprávním, který reprezentoval například právě Rašín. K prvotnímu oddělení došlo v roce 1897, kdy „státoprávníci“ zcela obsadili Radikální listy, tiskový orgán pokrokářů, a Alois Rašín se stal jejich odpovědným redaktorem. Pokrokářské hnutí se definitivně rozdělilo až v roce 1899, ale již o rok později Rašín z nově založené Státoprávně radikální strany vystoupil a stáhl se z politického dění.¹¹

V téže době se mu dařilo i v osobním životě, když se v roce 1899 oženil s Karlou Jánskou. Již následující rok se jim narodil syn Ladislav, který se později stejně jako otec věnoval právnické profesi i politické kariéře. Postupně se rodina rozrostla ještě o dceru Ludmilu a syna Miroslava. Také z důvodu snahy o existenční zajištění si roku 1900 Rašín otevřel advokátní kancelář a postupně získal klientelu mezi pražskými měšťany.¹²

---

⁹ PERNES, Jiří, *Spiklenci proti jeho veličenství. Historie tzv. spiknutí Omladiny v Čechách*, Brno 2002, s. 244.

¹⁰ ŠPIRITOVÁ, s. 96, 104.

¹¹ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 16an.

¹² LACINA, *Alois Rašín*, s. 15.

Nedokázal však být dlouho stranou veřejného dění a již roku 1901 byl u založení týdeníku Slovo. V roce 1907 stál u reorganizace a modernizace Mladočeské strany, do které v témže roce vstoupil, a brzy si zde vydobyl některé důležité pozice. Postupně se dostal také do redakce Národních listů, kterou již nikdy neopustil.¹³ V roce 1911 byl Rašín zvolen poprvé členem Říšské rady za klatovský volební okres. Rozvíjel zde vlastní koncepci politické emancipace Českých zemí na základě hospodářského posílení české buržoazie; i přes svůj pověstný radikalismus dokázal přijmout pragmatická stanoviska a v zájmu svých idejí spolupracovat i s užším vedením Rady.¹⁴

---

¹³ ŠETŘILOVÁ, Jana, *Druhý či první muž strany? Ke vztahu Aloise Rašína a Karla Kramáře*. In: *Historický obzor* 5, 1994, 5, s. 115.

¹⁴ ŠMEJKAL (ed.), s. 43.

3 SPOLUTVŮRCE STÁTU

Vypuknutí první světové války zastihlo českou politickou scénu nepřipravenou. Ačkoliv se později ukázalo, že právě válka se stala dlouho očekávaným impulzem k osamostatnění českého národa, v té době se dění soustředilo spíše kolem malicherných politických šarvátek, jako byla např. Švihova aféra.¹⁵ Zatímco vídeňská vláda z obav před českým radikalismem zavedla v Čechách, na Moravě a ve Slezsku zpřísněná represivní opatření, Alois Rašín se nenechal zastrašit a neupadl do pasivity, ale znovu se projevil jako radikál a revolucionář. Sám prosazoval postup tzv. „zákonné korektnosti“, což spočívalo v bezvadném respektování zákona a zároveň plnění vládních i vojenských nařízení, zatímco současně docházelo k brždění všech válečných akcí.¹⁶

Začátek konfliktu způsobil zásadní rozkol napříč českým politickým spektrem. Mínění politiků se začalo štěpit na dva základní tábory, kdy první z nich zastával tzv. aktivistické stanovisko, tj. zachovávali loajalitu ke státu. Ať už byla důvodem předpokládaná neporazitelnost centrálních mocností či snaha zachránit český národ a jeho perzekuované představitele, otevřená loajalita degradovala snahy o českou věc v zahraničí. Oproti tomu druhý tábor, který byl zpočátku v menšině, zastával názor radikálního odporu proti Rakousku. Většina opozičníků, mezi nimi právě i Alois Rašín, se zapojila do odboje ať už doma, nebo v exilu.¹⁷

---

¹⁵ Národně sociální politik Karel Šviha byl obviněn, že je konfidentem rakouské policie. Aféra vyvrcholila v březnu 1914, kdy Národní listy přinesly zprávu, že je tato spolupráce prokázána. Šviha se bránil soudním procesem, avšak prohrál.

¹⁶ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 23.

¹⁷ Tamtéž, s. 25.

Vůdčí skupinou české rezistence se stala Maffie, která sjednocovala odboj a fungovala především jako zpravodajská organizace. Formovat se začala již v prosinci 1914 krátce po odjezdu T. G. Masaryka do zahraničí. V čele stál dle Masarykova přání Edvard Beneš a v užším vedení spolupracoval především s Přemyslem Šámalem, Josefem Scheinerem, Karlem Kramářem a právě Aloisem Rašínem, a tak organizace spojovala realisty s radikálnější zaměřenými mladočechy. Do zahraničí byly sdělovány informace o vojsku, výzbroji a střelivu, válečném průmyslu, železniční dopravě, státních financích a podobně. Zpravodajskou hodnotu těchto zpráv nelze nicméně přeceňovat, jelikož význam skupiny spočíval především v obousměrném zprostředkování informací o zahraniční aktivitě v rámci české otázky a spíše obecné politické situaci doma.¹⁸ Například sám Rašín spolu se svým pomocníkem Františkem Síssem zasílali informace do zahraničí prostřednictvím Sísova bratra žijícího ve stále neutrálním Bulharsku. Rašín dále zajišťoval kontakt také s Českou družinou v Rusku nebo s ruským diplomatem Vsevolodem Svatkovským, žijícím ve Švýcarsku.¹⁹

Tato činnost jej spolu s Karlem Kramářem a dalšími záhy přivedla pod zostřený policejní dozor, který vygradoval 12. července 1915 Rašínovým zatčením a uvězněním ve vídeňském posádkovém vězení. Právě zatčení, obvinění z velezrady a následný proces zajistily Rašínovi zviditelnění a společenské uznání, zároveň se tím zbavil předválečného stigma prosazování pozitivní politiky. Spolu s ostatními obviněnými se stal národním mučedníkem a tyto události vyvolaly nemalý ohlas i v zahraničí. Ačkoliv žaloba neměla proti Rašínovi téměř žádné důkazy,

---

¹⁸ ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*, Praha 2001, s. 177an.

¹⁹ ŠETRŮLOVÁ, *Druhý či první*, s. 116.

byl spolu s ostatními odsouzen k trestu smrti. V létě 1916 se nejednalo o žádnou planou hrozbu, jelikož válka se zdaleka nechýlila ke konci a vlivné vojenské kruhy apelovaly na co nejrychlejší výkon trestu. Pouze zhoršující se zdravotní stav císaře a jeho následná smrt zajistily oddálení poprav.²⁰ Nastoupivší císař Karel v rámci projevů dobré vůle změnil odsouzeným trest smrti na desetiletý žalář, který si Rašín měl odpykat ve věznici v Möllersdorfu nedaleko Vídně. Psychické ani fyzické strádání mu nezabránilo v pilné práci například na ústavě pro budoucí svobodný stát či jeho hospodářském a finančním uspořádání. Z vězení byl propuštěn až v červenci 1917, kdy v rámci císařské amnestie došlo k osvobození více než 700 politických vězňů.²¹

Společnost, do které se Rašín po propuštění vracel, byla ve zcela odlišné náladě oproti létu 1915. Austrofilské snahy i aktivismus byly vytlačeny na periferii pozornosti veřejnosti a prim hrál národně orientovaný odboj. Společně s Kramářem se těšili pověsti národních hrdinů a svého vlivu využili oba propuštění ke koncentraci národně orientovaných občanských stran, kdy v únoru 1918 došlo ke sloučení mladočechů, staročechů a strany státoprávně pokrokové s částí realistů, z čehož vznikla Státoprávní demokracie. Alois Rašín se stal místopředsedou jejího výkonného výboru.²² Vězněním se nenechal zastrašit a pokračoval v boji proti stále trvajícím oportunistům českých zástupců ve Vídni, nadále organizoval spojení s exilem a obecně dělal vše pro emancipaci národa.

---

²⁰ EHLOVÁ, Marta, *Právník, advokát a člověk Alois Rašín*. In: BAŽANTOVÁ, Ilona (ed.), Alois Rašín. Český politik, právník a národohospodář, Praha 2003, s. 18an.

²¹ VENCOVSKÝ, František, *Alois Rašín. Život a dílo*, Praha 1992, s. 8.

²² LACINA, Alois *Rašín*, s. 18.

3.1. REVOLUČNÍ ROK 1918

Ačkoliv roku 1918 vstoupila válka do své finální fáze, stále nebylo jasné kdy a s jakým výsledkem skončí. Vyčerpání jednotlivých států se začalo projevat na frontě i v zázemí, rostlo politické a sociální napětí. V této zjitřené atmosféře nebylo těžké představovat si brzké uskutečnění dlouhodobých národních idejí. Podle Jany Čechurové²³ Rašina zaujala myšlenka státní samostatnosti velmi brzy: „*Zde by mělo dojít ke korekcím jen limitovaným, především pak za tím účelem, aby se předešlo nekontrolovatelným sociálním otřesům, tedy z důvodů pragmatických, nikoli principiálních.*“²⁴ . Dle jeho představ mělo nastat revoluce národní, nikoli razantní změna politického systému. Mělo se tedy jednat o promyšlenou a řízenou akci, jejímž přípravám musel Rašín věnovat hodně času. Prvním krokem k úspěchu byl vznik již zmíněné sjednocující Státoprávně demokratické strany, kterou spolu s dalšími zaštiťoval svou nezpochybnitelnou autoritou. Mnohokrát prokázal, že dokáže jednat nekompromisně a bral na sebe odpovědnost i za cenu osobní neoblíbenosti. Dalším důležitým nástrojem v převzetí moci se měl stát tisk, přesněji Národní listy, které však v inkriminované době byly zastaveny a od května do poloviny října 1918 nevycházely.²⁵

Jedním z prvních projevů nekompromisní protivládní opozice poslanců české národnosti se stala Tříkrálová deklaráce z 6. ledna 1918. Jednalo se o reakci na prohlášení rakousko-uherského ministra zahraničí Ottokara hraběte Czernina týkajícího se ruských návrhů v rámci jednání o

---

²³ Jana Čechurová, dívčím jménem Šetřilová, je jednou z našich předních odbornic na osobu Aloise Rašína. Příjmení bude v textu uváděno dle jednotlivých publikací.

²⁴ ČECHUROVÁ, Jana, *Alois Rašín – temperamentní revolucionář ve službách kontinuity*. In: KUČERA, Rudolf (ed.), *Muži října 1918. Osudy aktérů vzniku Republiky československé*, Praha 2011, s. 10.

²⁵ Tamtéž, s. 11.

separátním míru. Této deklaraci porozuměl český domácí odboj jako odmítnutí práva na národní sebeurčení. Okamžitě došlo k svolání tzv. generálního sněmu českých poslanců, jenž měl Czerninovo svolání proklamativně odmítnout. Finální znění poslanecké deklarace vypracoval v noci z 5. na 6. ledna právě Alois Rašín. Zásadním poselstvím tohoto dokumentu se stalo především zpochybnění separátního míru, otázka principu sebeurčení a požadavek spojení s tzv. „slovenskou bratrskou větví“. Rašín ve své finální verzi deklarace varoval: *„My, poslancové národa českého, prohlašujeme, že mír, který by národu našemu nepřinesl spravedlnost a svobody, nemohl by pro něj býti mírem, nýbrž jen počátkem nového mohutného a důsledného zápasu za státní samostatnost, v němž by národ náš napjal veškeré své síly hmotné i mravní až do krajnosti a v tomto bezohledném boji neustal by až do šťastného konce.“*²⁶ V této chvíli se ještě nejednalo o pokus vytvořit samostatný stát, nýbrž o snahu ústavně reorganizovat monarchii ve prospěch národních zájmů.²⁷ Na jaře se již o věc začala zajímat i široká veřejnost a události nabraly celonárodní masový charakter. Po dubnové Národní přísaze představitelů českého kulturního a politického života přišel květen 1918 a s ním oslavy půlstoletí od založení Národního divadla, kterých se účastnily význačné osobnosti české společnosti. Slavnosti se staly nejvýznamnější manifestací na domácí půdě v průběhu války. Při zahájení oslav 6. května nesl rozvášněný dav Kramáře s Rašínem na ramenou od Národního muzea po Václavském náměstí. Ač státní správa po několika dnech učinila jasnou přítrž bujarým

---

²⁶, Archiv Národního muzea (dále jen ANM), Rašín Alois, kt. 14, Tříkrálová deklarace (tři verze s poznámkami), 1918.

²⁷ KUČERA, Martin, *Tříkrálová deklarace – krok na cestě k samostatnosti*. In: Akademický bulletin 17, 2008, 1, s. 22an.

oslavám,²⁸ již nebylo možné zcela potlačit započatý kurz národního uvědomění.²⁹

Následující období, v němž Maffie své snahy již jasně směřovala k vytvoření samostatného státu, využil Rašín k přípravám převratu a zároveň k práci na legislativní osnově nového státu, která měla okamžitě zajistit právní sféru. Když 13. července 1918 došlo k vytvoření Národního výboru (NV), nového orgánu, v němž se soustředili kulturní i političtí představitelé, Rašín se jako člen předsednictva účastnil práce na finančním a ekonomickém zabezpečení budoucího státu v hospodářské komisi. Všeobecným konsenzem byl Národní výbor uznán za jediného reprezentanta českých zemí.³⁰ Rašín sám nelpěl na právní formě státu, teritoriálním rozsahu ani budoucí vládní koalici. Jeho hlavními cíli bylo zajistit ukotvení veškerých výdobytků Čechů v rámci rakousko-uherské monarchie i pro budoucí stát a především právní kontinuitu během klidného převzetí moci. Hospodářská část Rašínových plánů měla podstatně konkrétnější rysy. Jednalo se o soubor krátkodobých i dlouhodobých opatření, která měla zajistit plynulý přechod hospodářské správy. Podle Čechurové se „zabýval především mechanismem přebírání majetku od rakousko-uherského státu, převáděním toku daní, likvidací rakousko-uherské banky, oběhem platidel, již zde je nastíněna myšlenka nostrifikace, výkup latifundií i kolkovací akce“.³¹

Významnou roli sehrál Rašín i v souvislosti s generální stávkou ze 14. října 1918, vyhlášenou jako protest proti vývozu potravin z českých zemí. Rázně zakročil proti akci socialistů na svévolné vyhlášení republiky,

---

²⁸ Jedním z důsledků tohoto zásahu bylo například i výše zmíněné umlčení Národních listů.

²⁹ TOMEŠ, Josef, *Jaké to bylo jaro! Naděje května 1918*. In: Akademický bulletin 17, 2008, 5, s. 2–4.

³⁰ HLAVÁČ, s. 131.

³¹ ČECHUROVÁ, *Alois Rašín – temperamentní revolucionář*, s. 12.

jelikož se obával, že by došlo k předčasné konfrontaci s rakouskou vojenskou mocí a že levicové elementy by převzaly iniciativu. Díky včasnému dementování socialistického prohlášení zabránil intenzivnějším střetům na většině území.³²

V rámci říjnových jednání se zástupci rakouského generálního štábu vymohl Rašín spolu s Antonínem Švehlou příslib vydání pasů pro delegaci členů NV k cestě do Švýcarska, kam se vypravili 26. října za účelem setkání s exilovou částí Maffie. Rašín ovšem mezi nimi nebyl. Po předchozích jednáních ve Vídni se vracel do Prahy, protože „*nevěděli dne ani hodiny, a situace nebyla dle toho, aby zde mohl scházeti vůbec někdo, kdo ještě věří, že k vedení státu jest potřebí pevné a silné ruky, a že jest jí potřebí také k děláni revoluce*“.³³ Podle Šetřilové se jedná do jisté míry o fabulaci, jelikož v dané době nebylo vůbec jasné, že den zvratu nastane tak brzy. Jen těžko si lze představit, že za takové situace by přední představitelé Národního výboru odjeli, a dobrovolně se tak zřekli podílu na převzetí vlády. Avšak Rašín měl k dispozici jasné indicie o poměrně rychlém úpadku rakouské státní moci, a proto raději vsadil na jistotu, kdy by v případě převratu mohl pevně obsadit domácí státní pozice. Tento kalkul se nakonec ukázal být velmi prozíravý.³⁴

3.1.2. UDÁLOSTI 28. ŘÍJNA

Prvotní impulz k akci vzešel z vídeňských jednání Vlastimila Tusara s plukovníkem generálního štábu Maxmilianem Rongem, jenž otevřeně popsal situaci na italské frontě jako katastrofální a požadoval, aby čeští zástupci pomohli udržet morálku během dalších několika dní, než dojde

---

³² ŠEDIVÝ, s. 343.

³³ RAŠÍN, Alois, *Paměti Dr. Aloise Rašína*, Brno 1994, s. 219.

³⁴ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 68.

k uzavření příměří. Jakmile Tusar přetlumočil do Prahy výsledek schůzky, Rašín usoudil, že kapitulace je již jen otázkou hodin, a proto zahájil přípravy. Předseda vojenské části Maffie a zároveň starosta sokolské obce Josef Scheiner byl pověřen aktivizací revolučních hlídek. Noc z 27. na 28. října 1918 strávil Alois Rašín spolu s manželkou v napjatém očekávání, ale zároveň pracoval na návrhu prvního zákona samostatného státu. Zde vycházel zejména z práce tajného odboráře Ferdinanda Pantůčka, senátního prezidenta Nejvyššího správního dvora ve Vídni, jenž vypracoval návrh v létě 1918. Přesto je však finální verze zákona, vyhlášením samostatnost, právem spojována právě s Rašínovým jménem.³⁵

Následujícího rána se sešlo na vedení agrární strany na Havlíčkově náměstí předsednictvo NV, konkrétně Rašín, Švehla, Jiří Stříbrný a František Soukup. Zde se usnesli na základní premise převzetí vlády Národním výborem a vyhlášení samostatného státu. Následně byly rozděleny základní úkoly, kdy Švehla se Soukupem měli převzít Obilní ústav, Stříbrný se vydal na vedení NV a Rašín byl pověřen zrevidováním vojenských příprav.³⁶ Proto se vypravil do redakce Národních listů, aby se setkal se Scheinerem, jenž měl na starosti sokolské hlídky. Právě zde v redakci jej kolem osmé hodiny ranní zastihla zpráva vídeňského zpravodaje Josefa Penížka, že císař Karel se podrobuje Wilsonovu přání a souhlasí s vytvořením národních států. Jednalo se o výklad tzv. Andrassyho nóty z předešlého dne, která byla vstřícným krokem a znakem ochoty jednat o příměří ze strany monarchie. I Rašín byl jedním z těch, kdo text nóty pochopili jako vyhlášení příměří. Otázkou je, do jaké míry

---

³⁵ KLIMEK, Antonín, *Říjen 1918. Vznik Československa*, Praha 1998, s. 174–176.

³⁶ Tamtéž, s. 183–185.

sám upřímně věřil této interpretaci, nebo ji tak záměrně vyložil, aby potvrdil svá očekávání.³⁷ Sám o těchto událostech ve svých pamětech hovořil takto: „*Ve čtvrt na deset telefonovala vídeňská redakce, že Rakousko kapitulovalo. Telefonoval jsem to nejprve ženě, pak Švehlovi a do Obilního ústavu.*“³⁸ Rašínův postoj odlišně předkládá tehdejší profesor práv na České technice Emil Svoboda ve své vzpomínce, nutno podotknout, že mnohokrát zpochybňované. V reakci na vyvěšování červenobílých praporů měl Rašín v rámci telefonního hovoru, jehož byl Svoboda svědkem, prohlásit: „*Nedělejte hlouposti! Dejte ten prapor dolů! Vždyť to nic není. To není to! To není konec války. To je jenom základ k novému jednání. Nechte si přece říct. Nesmíme se přenáhlit.*“³⁹ Je nasnadě se domnívat, že podání dokumentu jako kapitulace byl Rašínův vlastní kalkul k podpoře revolučních událostí, které sám svými instrukcemi inicioval. Jen těžko lze uvěřit, že by zkušený advokát, jenž už navíc v té době měl k dispozici úplný text Andrássyho nóty, nedokázal správně interpretovat daný dokument. Jako pravděpodobnější se jeví verze, že jej pouze využil k přiřivení zahájeného převratu. A to se mu skutečně povedlo.

Ve 12 hodin vyjednávali již čtyři muži října se zástupcem místopředsedy Janem Kosinou. Oznamili, že Národní výbor přebírá správu země a jemu za dané situace nezbylo než rezignovaně uznat, že „*odpor je značně beznadějný*“.⁴⁰ Vzhledem k tomu, že v té době byly již ulice plné lidí oslavujících vznik samostatného státu, převzali Rašín, Švehla, Stříbrný a Soukup bez větších komplikací kontrolu také nad Zemskou správou

---

³⁷ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 70.

³⁸ RAŠÍN, *Paměti*, s. 214.

³⁹ KLIMEK, s. 188.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 197.

komisí. Během následné triumfální jízdy Prahou uviděli mezi jásajícími davy první známky vandalismu, a proto došlo k dnes již legendárnímu pokynu, aby kapely vyšly do ulic. Automobil je dovezl až na Václavské náměstí, kde veřejně vyhlásili samostatný československý stát a zároveň varovali před jakýmkoliv výtržnostmi.⁴¹ O tom, jak snadno dokázal NV přebírat správu země, vypovídá jízlivá poznámka z Práva lidu: „*Od odpoledních hodin přejímá Národní výbor automaticky jeden státní úřad za druhým. Deputace úředníků chodí tam jako do rodného hnízda a ptají se, co dělat. Bylo vydáno heslo, aby vše šlo, až na další, svým chodem dosavadním.*“⁴²

V pozdně odpoledních hodinách se pak Národní výbor sešel v Obecním domě, kde hlavním úkolem shromáždění bylo schválení prvního československého zákona (příloha 3). Vycházeli z propozice, kterou předešlé noci zpracoval právě Alois Rašín. Největší diskuze probíhala ohledně pravomocí NV, jakožto vlády nově vzniklého státního útvaru, v poměru k exilové Masarykově vládě. Nakonec převládl názor posílit pravomoci NV, jelikož komplikovaný kontakt se zahraničním vedením by situaci jen zkomplikoval. Rašínův zákon byl tedy jen s drobnými změnami schválen, čímž byl potvrzen vznik samostatného státu. V návaznosti na něj vyhlásil NV další Rašínův dokument – Provolání Národního výboru o samostatnosti Československého státu, kde byl lid znovu nabádán ke klidnému a důstojnému přechodu k samostatnosti. Tímto dokumentem byla vlastně ustavena taková forma převratu, o jaký Rašín usiloval. Fakt, že jako jediný z politiků předem vypracoval návrh podobného zákona, svědčí o jeho prozíravosti a

---

⁴¹ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 70.

⁴² KLIMEK, s. 208.

akceschopnosti. Tím však jeho role v rámci ustavování fungujícího systému a poklidného přechodu zdaleka nekončila.⁴³

---

⁴³ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 71.

4 NÁRODOHOSPODÁŘ VE SLUŽBÁCH ČESKOSLOVENSKA

Ačkoliv je 28. říjen 1918 dodnes připomínán jako den vzniku samostatného Československa, nelze si představovat, že již tehdy byl celý proces dokončen. Naopak, Alois Rašín se spolu se svými druhy ocitl teprve na počátku strastiplné cesty k finální podobě státu, a proto se okamžitě rozběhla jednání na několika úrovních. Již následujícího dne vedl Rašín delegaci NV při vyjednávání s českým místodržícím hrabětem Maxmiliánem Coudenhovem. Již zde zazněl z úst místodržícího dotaz na možnost odtržení etnicky německých území od historických zemí a vytvoření samostatných provincií. Tuto variantu Rašín velmi ostře zamítl, ale nevylučoval možnost účasti Němců na řízení nového státu.⁴⁴ Tímto rozhovorem však problém německé menšiny v Československu zdaleka nekončil. Již 30. října 1918, došlo ke schůzce mezi zástupci NV v čele s Rašínem a předním představitelem německého etnika v Čechách Lodgmanem von Auen. Ačkoliv Národní výbor chtěl touto cestou přimět Němce ke spolupráci, ti von Auenovými ústy odmítli československou autoritu i administrativní jednotu země. Na listopadovém jednání s dalším německým zástupcem Josefem Seligerem už Rašín vystupoval o poznání razantněji. Zpochybnil právo na sebeurčení pro české Němce a zároveň pronesl dnes již legendární větu, že „*s rebely se nevyjednává*“.⁴⁵ Jeho ostrá slova byla následně Němci zveličována a využívána v kampani proti Národnímu výboru. Definitivní tečkou za otázkou německých provincií se

---

⁴⁴ HLAVÁČ, s. 133.

⁴⁵ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 71.

však stala až pařížská mírová jednání, která je trvale začlenila do československého území.⁴⁶

Vedle vyjednávání s českými Němci muselo předsednictvo Národního výboru, které se rozšířilo ještě o Slováka Vavro Šrobára, řídit i administrativní chod státu. Vydalo sedmnáct dekretů s platností zákona, na kterých se pochopitelně podílel i Rašín. Ovšem s návratem delegace ze Ženevy se většina domácích činitelů dostala do pozadí obecného zájmu. Zároveň však došlo k rozdělování mandátů a funkcí. Ještě v Ženevě vzniklo 31. října 1918 několik dokumentů z jednání delegace NV a Českého svazu s deputací zahraničního odboje pod Benešovým vedením. Obsahovaly všechny zásadní otázky týkající se činnosti domácích i zahraničních členů Maffie (případně dalších protirakouských organizací) a zahrnovaly představy o budoucím uspořádání nového státu. Kromě proklamativních prohlášení o odhodlání národa bojovat za samostatný stát zahrnoval oddíl D také zásadní ujednání o republikánském státním zřízení a jmenovité obsazení prezidentské i ministerských funkcí. A právě zde byl Rašínovi přisouzen post ministra financí, a ne vnitra, jak se původně předpokládalo. Není bez zajímavosti, že z celkového počtu 14 křesel mělo jedno připadnout Němci, aby mohl hájit zájmy svého etnika v Čechách.⁴⁷

Rašín tedy pochopitelně nechyběl v revolučním Národním shromáždění, které bylo vytvořeno 14. listopadu 1918, ani v první československé vládě. Již z programového prohlášení Kramářovy vlády z 9. ledna 1919, jehož valná většina se zabývala řešením hospodářských

---

⁴⁶ TÓTH, Andrej, NOVOTNÝ, Lukáš, STEHLÍK, Michal, *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního ke státu národnostnímu?*, Praha 2012, s. 36.

⁴⁷ VESELÝ, Zdeněk, *Dějiny české politiky v dokumentech*, Praha 2005, s. 383.

obtíží, jasně vysvítalo, že Rašínův ministerský post bude významný, ale zároveň nesnadný.⁴⁸

4.1. MINISTR FINANČÍ

Již bylo jasně naznačeno, že důležitost ministerstva financí byla pro nově vzniklou Československou republiku klíčová. Proto začalo jeho budování v Clam-Gallasově paláci, novém sídle této instituce, velmi záhy – již 16. listopadu 1918. Je třeba si uvědomit, že prvorepublikové ministerstvo financí se neomezovalo pouze na správu státních financí, ale kontrolovalo celý hospodářský život společnosti. Vlastislav Lacina o něm píše: „Rozhodovalo nejen o finančních a měnových otázkách, ale také o nákupech surovin a potravin v zahraničí, kapitálových přesunech a nostrifikaci bank.“⁴⁹ Důležitým spojencem se Rašínovi stala Živnostenská banka a její vrchní ředitel, Rašínův dobrý přítel a rádce, Jaroslav Preiss.⁵⁰ Prvořadým úkolem však bylo revitalizovat a znovu nastartovat ekonomiku po vyčerpávající válce. K řešení nastalé situace bylo nutno zavést řízené hospodářství, ačkoliv sám Rašín preferoval minimalizaci státních zásahů do ekonomiky. Nejdůležitějšími kroky ke stabilizaci ekonomiky se měly stát měnová reforma a vytvoření nového státního rozpočtu.⁵¹

---

⁴⁸ Tamtéž, s. 389–401.

⁴⁹ LACINA, Vlastislav, *Formování československé ekonomiky 1918–1923*, Praha 1990, s. 79.

⁵⁰ KOSATÍK, Pavel, *Bankéř první republiky. Život dr. Jaroslava Preisse*, Praha 1996, s. 58.

⁵¹ VENCOVSKÝ, František, PŮLPÁN, Karel a kol., *Dějiny měnových teorií na českém území*, Praha 2005, s. 67.

4.1.2. POVÁLEČNÁ STABILIZACE A ROZPOČTOVÉ PROVIZORIUM

Bezprostředně po převratu, na začátku listopadu, schválil Národní výbor vypsání první československé půjčky. Bylo to nezbytné, jelikož veškeré instituce nového státu se teprve rodily a bylo nutno zajistit financování řady politicky neodkladných úkolů, jako návrat Legií, budování armády a její finanční krytí v době bojů o Slovensko apod. Takzvanou Půjčku Svobody ve výši jedné miliardy korun se podařilo shromáždit díky aktivní pomoci bankovních domů a veřejnému úpisu s tehdy velmi štedrým úrokem 4 %.⁵²

Do konce roku 1918 formálně fungovalo řízení ekonomiky státu dle rakousko-uherského zákona o vedení státního hospodářství z července 1918. Rozpočtové provizorium pro první polovinu roku 1919, schválené zákonem č. 95/1918 Sb. ze dne 20. prosince 1918,⁵³ bylo v podstatě pokračováním rakouského a uherského rozpočtu na roky 1918/1919 s tím, že se braly v úvahu jen položky pro oblast Československa v jeho ne zcela jistých hranicích.⁵⁴ Rašín s tímto řešením rozhodně nebyl spokojen, avšak ve svém projevu k Národnímu shromáždění v rámci schvalování rozpočtového provizoria vysvětloval: „*Rozpočet za tu krátkou dobu nemohl být proveden také z důvodu, poněvadž nemáme dosud plně konstituovaná svoje ministerstva, a rozpočetní práce dělají se vždycky tím způsobem, že je provede každé ministerstvo pro sebe, předloží celý svůj elaborát ministerstvu financí a ministerstvo financí pak teprve je upravuje,*

---

⁵² LACINA, Formování československé ekonomiky, s. 80.

⁵³ <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1918/017-1918.pdf> [13. 4. 2017].

⁵⁴ DOLEŽALOVÁ, Antonie, Rašín, *Engliš a ti druzí*, Praha 2007, s. 128.

*eventuálně vyjednává [...] s dotyčným resortem o jednotlivé položky.*⁵⁵ Ovšem o několik málo let později ve svém rukopisu Finanční a hospodářská politika Československa do konce roku 1921 provizorium přechází slovy, že „*tento rozpočet neučiníme předmětem svých úvah, ani základem svých úsudků.*“⁵⁶

Rašínova restriktivní hospodářská politika, kterou se snažil uplatňovat, vycházela z jeho ekonomických teorií, politických snah i z osobních vlastností. Dnes již okřídlený citát „*Pracovat a šetřit!*“⁵⁷ nebyl jen pouhým svoláním k dělnické třídě, která po válečném období byla demoralizovaná a do určité míry odvykla zaměstnaneckému nasazení, ale i jeho vlastním přesvědčením. Uvyklý na nepohodlí vězeňské cely nevyžadoval přepych a luxus ani v běžném životě. Nechápal, proč lidé využívají vládní sociální dávky, místo aby se zapojili do pracovního procesu, a pomohli tak rozvoji vlastního státu. Jelikož podle jeho teorií se ekonomický růst musel opírat o vlastní síly, bylo třeba velké mobilizace vnitřních zdrojů celého hospodářství, a proto bylo nutné zapojit celou společnost.⁵⁸ Rašín se tedy snažil o to, aby šetřili jednotlivci, podniky i stát. Pokoušel se omezit výdaje ze státní pokladny na sociální účely, ať už se jednalo o dávky v nezaměstnanosti, subvencování cen mouky, vyživovací příspěvky apod. Ostře se stavěl také proti otázce splácení válečných půjček z dob Rakouska-Uherska. Jedním z faktorů byl jeho osobní postoj, kdy upisování peněz považoval za kolaboraci s nepřátelským státem, důležitou roli hrál i fakt, že většina držitelů úpisů

---

⁵⁵ RAŠÍN, Alois, *Řeči v Národním shromáždění*, Praha 1934, s. 16.

⁵⁶ ANM, Rašín Alois, kt. 7, Finanční a hospodářská politika Československa do konce roku 1921, Praha 1922.

⁵⁷ Tato fráze pochází z řeči Aloise Rašína pronesené při příležitosti ustavujícího sjezdu Československé národní demokracie dne 25. března 1919.

⁵⁸ LACINA, *Alois Rašín*, s. 50.

byli Němci. V neposlední řadě by se jednalo o obrovský výdaj ze skromné státní pokladny. Je logické, že si touto svou sociální necitlivostí nezískal přízeň širokých mas. Na půdě vlády i parlamentu se také střetával s levicovými požadavky zejména ze strany sociálních demokratů a českých socialistů, kteří podobné sociální požadavky považovali za základní kámen svého politického programu.⁵⁹

Na počátku roku 1919 se velká část pozornosti upnula k Paříži a ke zdejším mírovým jednáním. Zatímco Karel Kramář odjel na devět měsíců jako vůdčí představitel československé delegace na konferenci, Rašín zůstal v Praze. Proto se na čas stal namísto Kramáře mužem číslo jedna ve státoprávní straně. Je však nutno podotknout, že situace se značně lišila od stavu před začátkem světové války. Zatímco se v poválečných podmínkách prosazovaly levicové tendence, státoprávní strana zůstávala svou strukturou rigidní a zastaralá. Na rozdíl od Kramáře si Rašín zpravidla stál za svým názorem a nedokázal do takové míry vytvářet kompromisy, navíc byl plně zaměstnán svou činností na ministerstvu financí. Již zde je třeba hledat počátky sporů a rozkolu ve straně, který přispěl k volebnímu neúspěchu roku 1919.⁶⁰

Co se samotné mírové konference týče, hleděl k ní Rašín s jistými obavami. Na jedné straně sice vyřešila řadu jeho problémů definitivním vytyčením hranic československého státu, jelikož nejistota značně znesnadňovala veškeré kalkulace a rozpočtové odhady. Na druhé straně otázka, do jaké míry se bude muset nový stát podílet na splácení dluhu zděděného po Rakousku-Uhersku, mu jistě dělala těžkou hlavu. Ve svém dopise Edvardu Benešovi z ledna 1919 psal: „*Budeme-li postaveni na*

---

⁵⁹ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 76.

⁶⁰ ŠETŘILOVÁ, *Druhý či první*, s. 117.

*roveň s Německým Rakouskem a Maďary, budeme-li se muset s nimi o dluhy zde nadělané rozdělit, tak jsme vlastně utrpěli velkou porážku.*⁶¹ Až o několik měsíců později se ukázalo, že svými pochybnostmi nebyl tak daleko od pravdy. Ačkoliv Československo stálo na straně vítězů, bylo nuceno uhradit tzv. osvobozovací poplatek a také zaplatit majetek, který zde zůstal po bývalé monarchii. Celková suma se vyšplhala na částku 1,5 miliard franků. Tento problém se Rašína paradoxně již tolik netýkal, jelikož po podpisu mírové smlouvy podala vláda demisi a on z postu ministra financí odešel.⁶² V lednu 1919 se však Rašín intenzívně musel zabývat jinou záležitostí, a to především vytvořením československé měny a stabilizací.

---

⁶¹ RAŠÍN, *Paměti*, s. 220.

⁶² ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 87.

5 RAŠÍNOVO ŘEŠENÍ

Jedním z nejtěživějších problémů poválečné československé ekonomiky byl dezolátní stav rakousko-uherské měny. Válečné emise nových bankovek měly za následek prudké roztočení inflační spirály a následné znehodnocení oběživa. Těsně před měnovou reformou, v únoru 1919, byl v oběhu již patnáctinásobek předválečného množství peněz. Rašín si byl nastalé situace velice dobře vědom, a proto po nejnutnější stabilizaci poměrů zahájil přípravy na měnovou odluku.⁶³ Již v prosinci 1918 začal vyjednávat s Rakousko-Uherskou bankou, jejíž nešetrné zásahy situaci nadále zhoršovaly. Rašín byl ochoten v republice dočasně ponechat původní měnu za předpokladu, že v rámci banky budou nástupnické státy mít své komisaře, kteří budou její činnost kontrolovat. Dále požadoval zastavení proplácení válečných půjček, jež ještě zvyšovalo růst inflace, a půjčky cizím státům měly být schváleny nástupnickými státy. Na takové podmínky Rakousko-Uherská banka odmítla přistoupit a naopak emitovala další 2 miliardy korun.⁶⁴ Mezitím musel Rašín paradoxně řešit problém nedostatku oběživa. Bezprostředně po převratu začalo obyvatelstvo rozsáhle tezaurovat veškerou hotovost, a tak mladý národohospodář Karel Engliš předložil návrh zákona na vydání dočasných obchodních platidel, která měla suplovat zadržované oběživo. S tím Rašín nemohl v žádném případě souhlasit, jelikož to byl pravý opak jeho snah, a emise dalších peněz by způsobila prohloubení inflace. Ve své knize *Můj finanční plán* Rašín danou situaci komentoval tak, že „*spousta oněch zbabělců, kteří při každé změně vybírají peníze a schovávají je do punčoch a truhel, uvítalo*

---

⁶³ VENCOVSKÝ, PŮLPÁN, s. 67.

⁶⁴ VENCOVSKÝ, František, *Vzestupy a propady československé koruny. Historie československých měnových poměrů 1918–1922*, Praha 2003, s. 25an.

*naši samostatnost tím, že ji způsobovali nesnáze, nedávající do oběhu bankovky přijaté, nýbrž schovávající je. Byl jsem sice toho názoru, že tento stav pomine, že oběživa máme nadbytek a že vyleze ze skryší“.*⁶⁵ V tom se skutečně nemýlil. Ačkoliv byl zákon v prosinci 1918 schválen a bankovky se začaly tisknout, nikdy se nedostaly do oběhu, neboť mezi tím problém schraňování peněz pominul.⁶⁶

Rašín si byl vědom, že pro funkční monetární systém bude nutné zřídit klasickou emisní (tzv. cedulovou) banku, která bude nezávislá a jež nebude podléhat vnějším politickým vlivům. Neutěšená hospodářská situace ovšem nedovolovala realizovat takto komplexní řešení, a proto byla funkce státní cedulové banky dočasně svěřena ministerstvu financí prostřednictvím zvláštního útvaru, a to Bankovního úřadu ministerstva financí. Ten byl vytvořen vládním nařízením z 6. března 1919 a svou činnost zahájil jen o pět dní později.⁶⁷ V květnu téhož roku dostal Bankovní úřad konkrétní zákonnou podobu, byly definovány jeho pravomoci a povinnosti, které se v podstatě překrývaly s funkcemi klasické emisní banky. Zároveň došlo k vydání statutu Bankovního výboru při ministerstvu financí, jehož úkolem bylo napomáhat ministrovi při správě Bankovního úřadu. Toto provizorní uspořádání se osvědčilo, a proto v dané podobě fungovalo až do března 1926.⁶⁸

Nezbytnost realizace peněžní reformy a měnové odluky uznávali snad všichni ekonomičtí odborníci doby. Ovšem způsob provedení a následná funkce monetární soustavy tak jasná nebyla. První z možností byla repudiací rakousko-uherských státních bankovek, tj. jejich odmítnutí,

---

⁶⁵ RAŠÍN, Alois, *Můj finanční plán*, Praha 1920, s. 37.

⁶⁶ LACINA, *Formování československé ekonomiky*, s. 81.

⁶⁷ <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1919/023-1919.pdf> [1. 3. 2017].

⁶⁸ VENCOSKÝ, František, *Měnová politika v české historii*, Praha 2001, s. 34an.

a nahrazení v poměru 1:1. Další řešení, prosazované především teoretiky, navrhovalo odstupňovanou devalvaci hotovosti a pohledávek. Třetí a poslední variantou, kterou prosazoval sám Alois Rašín, se stalo napravení rozvrácené měny pomocí restriktivního přístupu a zároveň uznáním jen určitého množství předložených bankovek. Sám toto řešení komentoval 25. února 1919 během svého proslovu v Národním shromáždění takto: „*Já bych si představoval systém nápravy tak, že bychom učinili vše možné k zlepšení kurzu naší koruny, [...] že bychom učinili vše možné, aby koruna došla opět na svoje dřívější niveau.*“⁶⁹ Hlavním důvodem prosazení poslední varianty bylo zřejmě to, že Rašín odmítl zatížit občany válečným dluhem z inflační emise rakousko-uherské měny, a místo toho přenesl dané břemeno na vládní finance. Tzv. státovkový dluh měl být kryt dávkou z majetku a progresivní dávkou z přírůstku majetku za války. Tato úvaha se stala základní premisou pro Rašínovu měnovou reformu a udávala směr jeho pozdějším politickým rozhodnutím.⁷⁰

Na tomto místě je vhodné zmínit vlastní Rašínův přístup k teorii peněz. Ačkoliv je považován za ryze pragmatického politika, ve své funkci ministra financí zpravidla lpěl na konzervativních hodnotách. Zdůrazňoval minimální zásahy vládního aparátu do ekonomiky, teorii levného sátu a co nejnižší výši státního rozpočtu, který měl být vždy vyrovnaný. Věřil v metalismus, tedy krytí měny drahými kovy, protože právě směnitelnost peněz za zlato nebo stříbro vyvolávala v obyvatelstvu důvěru v platidla, a stávala se tedy pevným základem pro stabilní oběživo. Sám ve svém díle *Můj finanční plán* popsal svůj názor takto: „*Jsem teoreticky toho názoru, že není potřebí kovového pokladu pro zvýšení bonity bankovek,*

---

⁶⁹ ANM, Rašín Alois, kt. 8, Řeč z 25. 2. 1919 při odůvodňování zákona zmocňovacího (s. 922-927, 929-930), Praha 1919.

⁷⁰ VENCLOVSKÝ, *Vzestupy a propady*, s. 29.

*nevyměňují-li se za zlato a jestliže neregulují kurs zahraniční vývozem zlata. V praxi však pokládám kovové krytí za nutné z důvodů psychologických pro vrácení důvěry k penězům. V této válce hřešilo se tolik tiskařským lisem, že nelze hájiti pro praxi papírovou měnu bez kovového podkladu.*⁷¹ To byl důvod Rašínových snah o konečný návrat koruny ke zlatému standardu, čímž se měla stát silnou a žádanou měnou. Zlatá měna byla navíc také výrazem obecného myšlenkového proudu v Evropě, jehož tendence směřovaly ke zlatu jako bezpečnému základu měnové stability.⁷²

Právě zlatý standard byl jednou ze součástí koncepce měnové politiky, kterou Rašín vytvářel. Úvahy a debaty na toto téma se odehrávaly mimo vládní okruh, čistě v režii ministerstva financí a Rašína samotného. Prvotní představy pocházely již z válečného období, kdy toto téma diskutoval se svými nejbližšími přáteli a zároveň významnými osobnostmi českého finančního dění. Jednalo se o jeho věrného druha Josefa Preisse, dále pak ředitele Městské spořitelny pražské a budoucího prvního guvernéra Národní banky československé Viléma Pospíšila, profesora právnické fakulty a budoucího ministra financí Cyrila Horáčka a nakonec i Antonína Pimperera – ekonoma a publicistu. Většina z nich se pak aktivně podílela na finální verzi měnových plánů v rámci ministerstva financí. Výsledkem se stala jasná a dlouhodobá koncepce, která vzešla z Rašínova obdivu k fungování rakousko-uherské koruny, jenž bylo ukončeno až vypuknutím první světové války. Dle tohoto příkladu se i československá koruna měla stát stálou kupní silou se stabilním kurzem a volnou

---

⁷¹ RAŠÍN, *Můj finanční plán*, s. 96.

⁷² HOLMAN, Robert, *Alois Rašín. Konzervativní ekonom*. In: BAŽANTOVÁ, Ilona (ed.), Alois Rašín. Český politik, právník a národohospodář, Praha 2003, s. 33.

směnitelností na základě již zmíněného zlatého standardu.⁷³ Bazální ideje reformy, která z letitých plánů vzešla, lze stručně nastínit v několika bodech. Prvním úkolem bylo osamostatnit peněžní oběh a zároveň jej oddělit od ostatních částí zaniklé monarchie, tedy vytvořit československé peníze jakožto novou peněžní jednotku podloženou zlatem. Muselo dojít také k likvidaci inflační měny, která vznikla během války a výrazně snižovala důvěru obyvatelstva k penězům. K odbourání těchto obav mělo dojít pomocí maximálního zhodnocení nové měny na základě odvážné deflační koncepce.⁷⁴

5.1. KOLKOVACÍ AKCE A PROVEDENÍ MĚNOVÉ REFORMY

Finální verze reformy byla připravena v lednu 1919 s pomocí dalších finančních odborníků, jako byli vrchní ředitel a ředitel Zemské banky Emil Roos a Augustin Novák nebo vedoucí měnového odboru ministerstva financí Karel Leopold. Rašín však sám řídil celý proces. Vlastnoručně připravil návrh zmocňovacího zákona č. 84/1919 Sb. o okolkování bankovek z 25. února 1919,⁷⁵ jehož schválení však předcházely debaty o způsobu provedení kolkovací akce. Hlavním předmětem sporu byl Rašínův návrh zadržet při kolkování 80 % sumy předkládaných peněz jako nucenou půjčku. Jeho cílem bylo vyvolat nedostatek oběživa a tím také podpořit úvěrovou politiku. Dle svých ekonomických teorií věřil, že tím dosáhne likvidace inflace a následného snížení cen. Ačkoliv Karel Engliš

---

⁷³ VENCOVSKÝ, František, *Tři měnové reformy pro jednu generaci*. In: LOUŽEK, Marek (ed.), *Fenomén Stalin: náhoda nebo nevyhnutelnost? Padesát let od měnové reformy*, Praha 2003, s. 118.

⁷⁴ VENCOVSKÝ, *Měnová politika*, s. 30an.

⁷⁵ <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1919/018-1919.pdf> [12. 4. 2017].

vystupoval proti nucené půjčce jako takové a navrhoval ji zcela nahradit půjčkou dobrovolnou, vláda zvolila kompromisní řešení a odsouhlasila povinné zadržení jen 50 % okolkovaného oběživa, jež bylo uloženo na vkladové listy s jednoprocenním úrokem.⁷⁶

Přípravné akce probíhaly už od konce roku 1918 a to v největší tajnosti. Formálně byla finanční odluka provedena k 10. listopadu 1918, kdy poslední ministr financí Předlitavska Josef Redlich vystavil nástupnickým státům listiny o oddělení od Ústřední státní pokladny ve Vídni.⁷⁷ Bylo jasné, že ministr financí připravuje měnovou reformu, ovšem kdy a jak se vše uskuteční, se nevědělo. Rašín od vlády požadoval zavedení cenzury dopisů a telegramů na hranicích, od ministra národní obrany Václava Klobáče si vymohl slib, že vojsko bude do týdne přepraveno k obsazení hranic. K tomu došlo ihned po schválení zmocňovacího zákona, tedy v noci z 25. na 26. února 1919, za účelem zastavení tranzitu osob i zboží. Zároveň byl přerušen poštovní styk s cizinou. Rašín, který v té době disponoval rozsáhlými pravomocemi nad vojskem i administrativou, prohlásil peněžní ústavy za státní komisariáty a zavedl moratorium na běžné finanční transakce. Samotná kolkovací akce probíhala mezi 3. a 9. březnem 1919, na Slovensku až do 12. března. Obyvatelstvo bylo vyrozuměno tiskem, na venkově hlášeními na návsích či v kostelech.⁷⁸

Pro označování hotovosti byl zvolen teritoriální přístup, tedy značkování veškerého oběživa na území státu. Zatímco tisícovky byly označeny razítky, na menší bankovky se nalepil kolek v hodnotě 1 % nominální hodnoty. Do oběhu se měla vrátit polovina peněz, druhá

---

⁷⁶ LACINA, *Formování československé ekonomiky*, s. 83.

⁷⁷ ŠMEJKAL (ed.), s. 58.

⁷⁸ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 80an.

polovina byla uložena ve formě státního dluhopisu. Koruny a dvoukoruny se nijak neznačily. Celkem byly ke kolkování předloženy bankovky v částce 7,2 miliardy rakouských korun (K), z čehož bylo nakonec 34,3 %, tj. 2,5 miliardy K zadrženo. Tato částka však nebyla konečná, jelikož po ukončení pařížské mírové konference a podepsání závěrečné smlouvy proběhlo dodatečné okolkování na území případnějším Československu, tj. Hlučínska, Vitorazska, Těšínska a na Podkarpatské Rusi. Zároveň byl s výměnou oběživa pořízen soupis veškerého movitého i nemovitého majetku, cenných papírů a vkladů, který se stal podkladem pro připravovanou dávku z majetku a z přírůstku na majetku. Březnovou akcí byla sice měnová soustava Československé republiky oddělena, přestože stále obíhaly rakousko-uherské peníze, ač s kolkem. Dalším logickým krokem tedy byly přípravy na vydání vlastních bankovek a řízení jejich oběhu. V dubnu 1919 v rámci měnového zákona č. 187/1919 Sb.⁷⁹ byla zavedena koruna československá (Kč) – s poměrem 1:1 k původní měně. Emise a správa byla prozatímně svěřena ministerstvu financí.⁸⁰ Kolkovací akci Rašín stručně hodnotil ve své ministerské zprávě pro Národní shromáždění takto: „*Průběh akce kolkovací byl celkem hladký, obtíže jenom stále ještě s některými komisariáty [...]*“⁸¹

Výše zmíněná dávka z majetku a z přírůstku majetku nebyla jen prostou daňovou zátěží, jak by se na první pohled mohlo zdát. Nejednalo se o dlouhodobě rozvržené platby, ale mělo být pouze jednorázovým opatřením (proto dávka) k měnové nápravě. Podle Rašína byla neopomenutelným krokem v rámci realizace měnové reformy. Jak sám

---

⁷⁹ <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1919/039-1919.pdf> [13. 4. 2017].

⁸⁰ VENCOSKÝ, *Vzestupy a propady*, s. 30an.

⁸¹ ANM, Rašín Alois, kt. 15, Zpráva ministerstva financí Národnímu shromáždění o průběhu kolkovací akce, Praha 17. prosince 1919.

pronesl ve své řeči v Národním shromáždění dne 25. února 1919: „*Tedy dávka z majetku souvisí úzce s reformou měny a výslovně říkám, že můj návrh dávky z majetku nebude za účelem krytí nějakých výdajů státních, nýbrž jedině a pouze za účelem nápravy měny.*“⁸² Dávka z majetku se vztahovala jak na fyzické, tak i na právnické osoby. Oproti tomu dávka z přírůstku na majetku postihovala pouze osoby fyzické. Předmětem dávek bylo čisté jmění dle stavu k 1. březnu 1919, který se u dávky z přírůstku majetku porovnával se stavem z 1. ledna 1914. Samotné sazby odvodů byly značně progresivní – u dávky z majetku to bylo pro fyzické osoby mezi 1 % a 30 %, právnické osoby 3 % až 20 %. Dávka z přírůstku na majetku byla ještě progresivnější, a to 16 % až 40 %. Splácení dávky započalo roku 1920 a pokračovalo až do zániku samostatného státu. Výnosy z těchto odvodů byly používány například k splácení státních dluhopisů z března 1919, proplácení závazků z nekrytého bloku státovek převzatých po Rakousko-Uherské bance apod. Podle Rašína měly tedy tyto dávky odčerpat z trhu inflační kupní sílu, která vznikla během války, a dále zhodnocovat československou korunu. Fiskálním významem tohoto nařízení bylo především zdanění válečných zbohatlíků. Tento původní účel se však zcela splnit nepodařilo. Nedošlo ani k nedostatku oběživa, jelikož předchozí tezaurace byla větší než to, co bylo z oběhu zadrženo. Původně se mělo jednat o peněžní restrikcii, ve finále se však zdaněním majetku proměnilo v restrikcii důchodovou a samotné řešení selhalo.⁸³

Celá měnová transformace byla dozajista organizačně velmi složitou záležitostí, jejíž chod řídil právě Rašín ze své ministerské pracovny. Neodcházel ani v noci a neustále sledoval zprávy o průběhu

---

⁸² VENCOVSKÝ, *Alois Rašín*, s. 49.

⁸³ VENCOVSKÝ, *Vzestupy a propady*, s. 32–34.

akce. Kolkování bylo do jisté míry zátěžovou zkouškou a také důkazem životaschopnosti nového státu. Zatímco většina ostatních zemí čekala na verdikt mírové konference, Rašín rozehrál složitou ekonomickou hru k odpoutání od rakouské minulosti. Hospodářství země se úspěšně oddělilo od rakouské měny, nezadržitelně se ztrácející v inflační spirále. Ačkoliv deflační politika měla v rozvrácených poválečných podmínkách jen pramalou šanci na úspěch, nikterak nesnižuje význam měnové reformy a odluky od monetárního systému zaniklé monarchie. Jak Rašín správně vytyčil, vytvoření samostatné československé koruny bylo jedním ze základních předpokladů k osamostatnění místní ekonomiky a zároveň vídeňské velkobanky přišly o možnost uspokojivě financovat své podniky na československém území. Díky tomu značná část firem přešla do domácího vlastnictví a zároveň byl ukončen odliv finančních prostředků do Vídně či Budapešti.⁸⁴

Jak již bylo řečeno, dle Rašínových plánů se měla československá koruna stát měnou zlatého standardu, a proto bylo třeba vytvořit zlatý poklad republiky. Zpočátku nebyl zlatý obsah československé koruny stanoven zákonem, a proto nemohla být ani její zahraniční parita měřena tímto kovem. Až do roku 1923 se proto kurz koruny vyjadřoval ve švýcarském franku, později v americkém dolaru. Způsobů, jakým Rašín hodlal shromáždit zlatou rezervu, bylo několik. Jednalo se pochopitelně o vlastní těžbu a příležitostné nákupy zlata na zahraničních trzích. Dalším zdrojem se staly dobrovolné dary, pramenící zejména z entusiasmu středních vrstev po vzniku samostatného státu, jejichž význam byl spíše psychologického rázu. Ovšem největší podíl pocházel z emise 4% vnitřní valutové půjčky z února 1919, díky které se shromáždilo asi

---

⁸⁴ PRŮCHA, s. 63.

400 milionů Kč. Zpočátku se peníze upisovaly dobrovolně. Později však Rašín, nehledě na negativní důsledky ohledně vlastní popularity, stanovil půjčku povinnou. Zároveň byla vyhlášena nabídková povinnost valut a deviz Československé devizové ústředně pro všechny státní příslušníky a osoby pobývající zde déle než rok. Neúspěch tohoto nařízení však ministr financí popisoval ve své zprávě Národnímu shromáždění následovně: *„Nařízení o povinné nabídce cizích valut neměla žádoucích výsledků. Příčinu hledati sluší jednak v tom, že odhady obchodníků o pohotovosti cizích valut byly příliš vysoké, jednak v neloyálním chování kruhů obchodních a bank i jednotlivců.“*⁸⁵ Celkem byla do konce ledna 1923 shromážděna rezerva v hodnotě 564 milionů Kč.⁸⁶

Je logické, že veškerá výše uvedená opatření nebyla pouze Rašínovým dílem. On však veškeré kroky zaštitil svou nezpochybnitelnou autoritou a během realizace přispěla jeho energická a přímočará povaha k zdárnému provedení celé akce. Ačkoliv je možné jeho řešení regulace měny pomocí snížení oběhu hotovosti považovat za příliš jednostranné, nelze zpochybňovat největší dopad celého procesu – posun společnosti z krize. Jeho tvrdý a nekompromisní přístup se dotkl všech obyvatel, jelikož dávky z majetku a nucené půjčky zatížily jak chudé, tak bohaté. Koaliční partneři se rádi vzdávali pravomocí i zodpovědnosti ve prospěch Rašína, který tím na svá bedra přebíral nepopulární rozhodnutí a nařízení.⁸⁷

---

⁸⁵ ANM, Rašín Alois, kt. 15, Zpráva ministerstva financí Národnímu shromáždění o průběhu kolkovací akce, Praha 17. prosince 1919.

⁸⁶ VENCOVSKÝ, *Měnová politika*, s. 35an.

⁸⁷ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 82an.

5.2. KONCEPCE RESTRIKTIVNÍ DEFLAČNÍ POLITIKY

Po provedení měnové odluky musel Alois Rašín vyřešit problém řádného státního rozpočtu, který slíbil sestavit do konce dubna 1919. Na schůzi 13. května tedy skutečně předložil první formálně úplný finanční zákon nové republiky, jenž byl 27. června 1919 schválen pod č. 433/1919 Sb.⁸⁸ Rašínovi se podařilo vypracovat rozpočet se schodkem ve výši 3,903 miliardy Kč, který měl být kryt úvěrovými operacemi. Avšak tyto plánované výdaje byly v průběhu roku ještě značně překročeny, a proto dodatek zákona z 18. prosince 1919 č. 670/1919 Sb. navýšil plánovaný deficit o další miliardu na 4 905 591 292 Kč.⁸⁹ Důvodem takového nárůstu byl fakt, že v původním návrhu nedošlo k zohlednění několika důležitých položek. Nezapočítávalo se zúročení případných dluhů, které měla republika převzít po zaniklé monarchii, což bylo možné vysvětlovat jako snahu nepředbíhat rozhodnutí mírové konference. Dalším zarážejícím příkladem byly podhodnocené výdaje ministerstva národní obrany, jež s náklady v částce 211 milionů Kč dosahovalo pouze čtvrtinového rozpočtu v porovnání například s ministerstvem železnic. Výlohy na armádu navíc vzrostly v důsledku vpádu maďarské Republiky rad na Slovensko v červnu 1919. A patrně nejvyšší, více než půlmiliardový, nárůst rozpočtu způsobily státní dotace ke zlevnění potravin.⁹⁰ Je však nutno podotknout, že prosincové navýšení se již neodehrávalo pod Rašínovou taktovkou, jelikož od 1. července zastával ministerský post

---

⁸⁸ <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1919/090-1919.pdf> [1. 3. 2017].

⁸⁹ <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1919/142-1919.pdf> [1. 3. 2017].

⁹⁰ ANM, Rašín Alois, kt. 7, Finanční a hospodářská politika Československa do konce roku 1921, Praha 1922.

Cyril Horáček a 9. října jej převzal Kuneš Sonntag. Rašínův vliv je částečně patrný ještě v rozpočtu pro rok 1920, jelikož v rámci jeho sestavování zadával jednotlivým ministerstvům požadavek k přípravě podkladů, jeho projednávání však již řídili jiní.⁹¹

V červených číslech státního rozpočtu bylo možno rozeznat, jak se rozplývají představy o přílivu bohatství z poražených států. Naopak, Československo muselo uspokojit požadavky vítězných mocností, jelikož jako jeden z nástupnických států muselo vynahradiť insolvenční zánik monarchie. Spolu s tzv. osvobozeneckým poplatkem také muselo uhradit majetek, který zde zůstal po bývalé monarchii. Celková suma, již musel tento mladý stát uhradit, se vyšplhala na 1,5 miliardy franků⁹²

Kvůli tomu se stalo hospodaření dle státního rozpočtu poměrně zmatečné, jelikož bylo schváleno několik příslušných zákonů, ať už se jednalo o řádný rozpočet a jeho dodatek či o rozpočtové provizorium z prosince 1918. Nutno podotknout, že ve srovnání s předválečným rakouským rozpočtem byly výdaje mnohonásobně vyšší. Podle Antonie Doležalové „jenom řádné výdaje prvního rozpočtu republiky činily tolik, co vykazoval v roce 1910 řádný rozpočet celého Předlitavska“.⁹³ Je to do jisté míry pochopitelné, jelikož s vypuknutím první světové války došlo k nárůstu výdajů všech válčících států a navíc důsledky konfliktu bylo nutné řešit a v rámci rozpočtu také zohlednit. Významnou finanční zátěží byly různé vyživovací příspěvky a podpory obyvatelstvu. Původně se jednalo o opatření prosazená během válečného období na půdě Říšské rady a měla do jisté míry fungovat také jako určitá diverze k finančnímu oslabení bojující monarchie. Proto Rašín jen

---

⁹¹ DOLEŽALOVÁ, s. 132.

⁹² ŠETRŮLOVÁ, *Alois Rašín*, s. 87.

⁹³ DOLEŽALOVÁ, s. 129.

s nelibostí sledoval, jak se tyto náklady promítaly i do výdajů samostatné republiky. Znepokojoval jej fakt, že jen drahotní příplatky státním zaměstnancům téměř zcela pokrývaly veškerý výnos z daní. Jako jeden z kroků k řešení této situace zvýšil železniční tarify. Takový postup zcela odpovídal jeho premise, že státní podniky nemohou jen pasivně očekávat státní dotaci, ale musí pokrývat své náklady vlastními příjmy. Ačkoliv je tato idea dozajista logická, zvýšené drážní tarify v následujících letech značně zkomplikovaly situaci celého hospodářství.⁹⁴

Mimo sestavování státního rozpočtu bylo hlavní Rašínovou snahou v křesle ministra financí podpořit deflační tendence a zhodnotit novou měnu. Deflace se v Rašínově koncepci lišila od tradičního pojetí anglického ekonoma Johna Maynarda Keynesa, „*pro kterého deflace byla pouhým návratem ke zlatému základu měny*“.⁹⁵ Dle Rašína byla spíše nástrojem k odstranění následků válečné inflace a k obnovení vnitřní kupní síly peněz prostřednictvím racionálního hospodaření. Nejlepší představu o jeho vlastní vizi lze získat z proslovu a rukopisu *Inflace a deflace*. V první části popisoval příčiny, vznik a průběh inflace v období války, ale pro účely této práce je podstatnější spíše část zabývající se deflací. Dle jeho představ mělo být hospodářství ozdraveno „*úspornou, racionální výrobou, umírněnou spotřebou varující se všeho zbytečného, luxusního, odstraněním konsumentůvých subvencí, povlovnou likvidací státního hospodaření ústředem tak, jak bude naplněn trh výrobky domácí výroby*“.⁹⁶ Jeho hlavní snahou bylo podpořit vývoz a nákup surovin k následné

---

⁹⁴ Tamtéž, s. 129an.

⁹⁵ LACINA, Alois Rašín, s. 45.

⁹⁶ ANM, Rašín Alois, kt. 7, *Inflace a deflace* (sbírka přednášek pořádaných Českou národohospodářskou společností - předneseno 30. I. 1922), 1922.

výrobě. Dalším krokem k zastavení inflace byla výše popsaná kolkovací akce, směřující k měnové odluce, a na ni navazující dávky.

Je třeba podotknout, že reformní pokusy zadržetí části peněžního oběživa a dávka z přírůstku na majetku z hlediska deflačního záměru nebyly účinné. Sám Rašín nespolehal pouze na kvantitativní teorii peněz, jež tvrdí, že množství peněz v oběhu přímo ovlivňuje cenovou hladinu. Ve své knize *Můj finanční plán* to vysvětluje takto: „*Bylo mi velmi vzdáleno mysliti, že zmenšení oběživa bude míti za následek snížení cen. [...] Já chtěl docílit něčeho zcela jiného. Chtěl jsem restrigovati oběh na takovou míru, aby byla nouze o oběživo, aby obchodníci musili si jíti vypůjčit k bankám, banky k cedulové bance, která by jim půjčila diskontem obchodních směnek, takže to, oč by potřeboval obchodní a průmyslový život více než obnášel by stálý oběh na státovkách, bylo by národohospodářsky a bankovně kryto...*“⁹⁷ Ovšem ani přes všechny ozdravné kroky se mu nepodařilo zajistit stabilní růst nové československé koruny.⁹⁸

Příčiny neúspěchu viděl například v nešetrných zásazích státu do ekonomiky, v politické nejistotě a v obavách ze socialistického převratu, v přesouvání přímých daní do cen, ve skokovém navyšování a nivelizaci platů či v zachování konzumentských subvencí. Tyto vesměs politické příčiny považoval za původce zvýšení cen na domácím trhu a také poklesu kupní síly koruny. V takových podmínkách považoval provedení deflace za nezbytný, avšak nesnadný úkol, který nelze uspěchat, jelikož by došlo ke ztrátě aktivity obchodní i platební bilance. Podcenění koruny pokládal za velké nebezpečí pro hospodářský vývoj. Ačkoliv zvyšovala

---

⁹⁷ RAŠÍN, *Můj hospodářský plán*, s. 55.

⁹⁸ ANM, Rašín Alois, kt. 7, *Inflace a deflace* (sbírka přednášek pořádaných Českou národohospodářskou společností - předneseno 30. I. 1922), 1922.

konkurenceschopnost vyvezených výrobků v zahraničí, zároveň zdražovala dovoz a způsobovala nárůst cen, mezd a výrobních nákladů. V rámci deflačních snah tedy prosadil postupné odstraňování maximálních cen a omezení zásahů státu do jejich tvorby. Mezi dalšími kroky, jež měly vést k ozdravení ekonomiky, požadoval šetření jak ve státních výdajích, tak i u veřejnosti, a zároveň ukončení krytí běžných výdajů pomocí půjček a tento nástroj ponechat jen pro investiční náklady. Naopak v případě nástupu deflačních tendencí a snížení cen bylo třeba přiměřeně omezit také důchody, aby nedošlo k důchodové inflaci.⁹⁹

Nicméně navzdory veškerým restriktivním postupům v monetární politice se pokus o deflaci stále nedařil a ceny neklesaly. Stažení bankovek z oběhu nebylo dostatečně radikální, aby pokrylo válečnou tezauraci obyvatelstvem a samo o sobě nic neměnilo ani na výši důchodů a objemu výroby. Výsledná nová měna byla sice důvěryhodným platidlem, avšak zároveň v rámci globální ekonomiky se stala terčem mezinárodní finanční spekulace a částečně i obětí kurzových výkyvů na curyšské burze. Ani dávka z majetku spolu s odvodem z přírůstku na majetku účinně nenastartovaly deflaci, spíše jen omezily další inflaci a ze sociálního pohledu pomohly odčinit nespravedlivé majetkové přesuny z období války. Nelze opomenout ani nepříznivý dopad invaze maďarské Republiky rad na hospodářský život, jejíž likvidace byla vojensky a finančně velmi náročná.¹⁰⁰ Nelze však říci, že prvotní neúspěchy by vedly k celkovému odklonu od deflační politiky. Rašín a jeho nástupci se ideje zhodnocení československé koruny nevzdali, ale k danému účelu využívali jiný nástroj – snižování vnitřní cenové hladiny pomocí kurzu koruny.

---

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ VENCOVSKÝ, *Vzestupy a propady*, s. 42–46.

5.3. OBTÍŽNÁ ROLE STRÁŽCE STÁTNÍCH FINANCÍ

Zatímco musel Rašín řešit tyto dozajista obtížné a náročné úkoly, původní solidarita ve vládě pominula a začalo docházet k ostrým konfliktům. Z pozice ministra financí se nejčastěji přel s ministrem zásobování Bohuslavem Vrbenským, kterého vinil z nehospodárnosti a kritizoval některé rozmařilé výdaje jeho úřadu. Hlavním předmětem sváru se staly zahraniční půjčky, které Vrbenský bez Rašínova vědomí dojednával a následně se dožadoval jejich proplacení. Takový přístup pochopitelně považoval ministr financí za nepřijatelný a v jednom případě je dokonce odmítl honorovat. To však nebyla zdaleka jediná situace, kterou musel v tomto ohledu řešit. Při příležitosti desetiletého výročí od Rašínova úmrtí vzpomínal František Sís ve svém novinovém článku na jeho psychický stav takto: „*Na Rašínovi jsem skutečně pozoroval nápadnou zsinalost a nažloutlost. [...] Vysvětlil mně, co se stalo. Že žádný ministr nešetří, všichni vydávají víc než mají povoleno. [...] Že za tohoto stavu neudrží státních financí.*“¹⁰¹ Sís dále popisoval také Rašínův výstup v ministerské radě z března 1919, po kterém údajně málem propuknul v pláč: „*Později jsem se dozvěděl podrobnosti, že dr. Rašín udeřil do stolu, že se rozletěly papíry a že svým nejsilnějším hlasem činil bezohledné výtky ministrům, že rozeberou a rozdají celou republiku. A pak se téměř shroutil.*“¹⁰² Rašínovi se zcela jistě muselo zdát, že ho nikdo nechápe. Zatímco on se pokoušel ušetřit každou korunu, ostatní ministři štědře utráceli za náležitosti vlastního rezortu, a on s tím mimo verbálních apelů příliš nezmohl. Jeho

---

¹⁰¹ Národní listy, 19. 2. 1933, LXXIII/50.

¹⁰² Tamtéž.

hluboké rozhořčení nad těmito poměry dokládá i fakt, že se rozhodl rezignovat na post ministra financí. V té době navíc vyvrcholila vládní krize, živená především problémy v Sudetech a postojem sociálních demokratů při projednávání pozemkové reformy. Proto 15. března Antonín Švehla, zastupující předsedu vlády v době jeho nepřítomnosti, oznámil demisi vlády prezidentovi. Avšak Masaryk se ji rozhodl nepřijmout.¹⁰³

Nutno podotknout, že po Kramářově odjezdu do Paříže se Alois Rašín mimo svou ministerskou funkci stal zároveň lídrem státoprávní demokracie. Avšak finanční problematika jej zaměstnávala natolik, že tento svůj post nedokázal plnohodnotně zastávat a ve volných chvílích řešil pouze nejaktuálnější úkoly. Z těchto důvodů nemohl dostatečně koncipovat ideje strany, což navíc byla spíše Kramářova parketa. V době jeho nepřítomnosti se projevil rozpor mezi zájmy cílové skupiny voličů strany a Rašínovy finanční politikou. Ať už se jednalo o inteligenci, státní zaměstnance, živnostníky či movité střední vrstvy, ti všichni byli zasaženi jeho radikálními opatřeními. Nejvíce však státní úředníci, kteří byli doslova existenčně závislí na ministrových rozhodnutích. Ani opakované žádosti na zlepšení poměrů, které k němu směřovaly, jej neobměkčily. Byl přesvědčen, že právě státní zaměstnanci by se měli nejvíce uskromnit a jít ostatním příkladem. Zde je patrný rozpor mezi Rašínem straníkem, který měl tyto své voliče chránit, a Rašínem ministrem financí, jehož prvořadým úkolem bylo zastávat zájmy státu. Z jeho stanoviska jasně vyplývá, kterou možnost si vybral. Na popularitě Rašínovi jistě nepřidal ani přímý postoj, s jakým k deputacím a jejich žádostem přistupoval. Delegáti byli od ostatních politiků zvyklí na ochotu a snahu je upokojit, jelikož se jednalo o potenciální voliče. Po návštěvě u ministra financí mnozí z nich opustili

---

¹⁰³ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 83.

pokrokovou stranu. On sám věřil, že zájmy republiky jsou nadřazeny stranám a odpadlíci to musí časem pochopit. Tato dozajista ušlechtilá myšlenka však neodpovídala atmosféře doby ani politickému klimatu.¹⁰⁴

Disharmonie mezi Rašínovými ekonomickými idejemi a zájmy strany se stávala stále markantnější. Na konci března 1919 se v Národním domě na Smíchově uskutečnil sjezd státoprávní demokracie, jež se zde proměnila v demokracii národní. Ač se během shromáždění mělo určit budoucí směřování strany a zároveň panoval spor o jejím hospodářském a sociálním programu, Rašínově expertíze, on se v této otázce nijak neangažoval. Jako nejpravděpodobnější důvod jeho apatie se jeví rozpory a problémy s ostatními straníky, které v průběhu jara vygradovaly Rašínovým odchodem z poslaneckého klubu strany. Ačkoliv tento krok neměl žádné faktické důsledky a Rašín dále pracoval v zájmu strany, nevrhalo to na národní demokracii nejlepší světlo.¹⁰⁵

K dané situaci navíc přispělo i ochladnutí vztahů a následný spor mezi nejvýznamnějšími muži strany – Rašínem a Kramářem. Lze se domnívat, že Kramářova žárlivost na jeho stranického kolegu postupem času narůstala. Rašín se účastnil říjnového převratu a podílel se na vzniku republiky, nyní formoval hospodářskou podobu nového státu, zatímco Kramář byl v obou případech zaneprázdněn zahraničním jednáním. Zřejmě proto se pokoušel zvýšit míru svých zásluh, když prohlašoval, že Rašínův finanční plán je i jeho dílem, jelikož o něm diskutovali již v době vazby. Navíc své spoluautorství přisuzoval jen některým částem, zatímco jiné kritizoval. Rašínovu ostrou reakci proto nelze považovat za překvapující. Jana Šetřilová uvádí útržek z jeho rozhořčeného dopisu Kramářovi do

---

¹⁰⁴ ŠETŘILOVÁ, *Druhý či první*, s. 117.

¹⁰⁵ ŠETŘILOVÁ, Jana, *Československá strana národně demokratická v letech 1918–1923*. In: *Časopis Národního muzea* 162, 1993, 3–4, s. 102an.

Paříže: „[...] *Já svůj finanční plán kryji plně svým jménem, svou osobou a celým svým politickým já. Řekl jsem to v Národním shromáždění a mám povinnost tak učiniti spíše, že celý plán je můj, jedině můj a k nikomu jsem nešel na radu. Mimo to, kdybych nepředpokládal, že jste unaven a enervován pracemi jistě těžkými, musil bych se cítit uražen [...].*“¹⁰⁶ Jejich názorová rozdílnost, projevující se například k postoji vůči Rusku nebo odlišným vztahem k „Hradu“, spolu s tímto konfliktem vedla k následnému hlubokému odcizení. Oba politici se však dokázali vyhnout otevřeným vzájemným konfliktům a nadále společně stáli v čele Československé národní demokracie.¹⁰⁷

V květnu 1919 již bylo Rašínovi jasné, že ač formálně v čele vlády figuruje jeho stranický kolega Kramář, ostatní členové národní demokracie jsou postupně vytlačováni z vedení státu. Rašín i jeho spolustraníci a ministr obchodu Adolf Stránský si uvědomovali, že vláda pod Švehlovou taktovkou je staví před hotová fakta a ani přes důležitost svých rezortů nemají přílišný vliv na rozhodovací procesy. Vznik neformální agrárně-socialistické koalice a události 22. května 1919, kdy došlo k mohutným pouličním protestům proti drahotě, přiměly oba ministry k rozhodnutí odstoupit ze svých funkcí. Dle jejich názoru by dalším setrváním ve vládě, bez možnosti podílet se na jejím chodu, zdiskreditovali svou vlastní stranu, jelikož by vlastně vyjadřovali souhlas s činností kabinetu. Týden po květnových událostech skutečně podali Rašín se Stránským demisi, již však prezident nepřijal. V takovéto zjitřené atmosféře proběhly 15. června 1919 obecní volby, vůbec první v samostatné republice. Pro národní demokraty však přinesly žalostný výsledek – pouhých 9,6 % hlasů.

---

¹⁰⁶ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 85.

¹⁰⁷ ŠETŘILOVÁ, *Druhý či první*, s. 118.

Důvodů takového neúspěchu bylo několik. Gloriola hrdinů 28. října a euforie ze vzniku nového státu již pominuly, k tomu se přidaly všeobecné tendence proti snaze omezovat sociální dávky a různé drahotní podpory. I samotná Rašínova restriktivní politika, nabádající ke skromnosti a k úspoře, jistě národní demokracii na popularitě ze strany buržoazie nepřidala. Jak již bylo řečeno, přední představitel Kramář se dlouhodobě nacházel v zahraničí a Rašín byl příliš vytížen na to, aby plnohodnotně suploval jeho roli. Takovýto debakl mezi oběma ještě vyostřil vzájemné napětí, jelikož Kramář svaloval vinu za volební neúspěch na Rašína, jako na domácího volebního lídra.¹⁰⁸

Nicméně výsledky voleb se promítly i do politické situace a vláda se rozhodla odstoupit. S rezignací vyčkávala až na ukončení pařížské mírové konference, takže Rašín ještě stihl sám předložit parlamentu již zmíněný rozpočet pro rok 1919. Když 8. července došlo k oficiálnímu podání demise, již existovaly jasné představy, jak by měl nový kabinet vypadat. Půdorys rudozelené kolice pod vedením Vlastimila Tusara, který se začal rýsovat ještě za vlády předchozí tzv. panské koalice, mohl být podle některých doplněn také o národní demokraty. Jednalo se především o Rašína, proti jehož odchodu byl například Edvard Beneš či sám Masaryk. Jana Čechurová uvádí prezidentova slova takto: „*Těžký problém je Rašín. Přál bych si, aby svůj plán dokončil, nevím zatím nikoho, kdo by jeho dědictví mohl a chtěl nastoupit.*“¹⁰⁹ Nakonec jej v ministerském křesle nahradil Cyril Horáček, s jehož jmenováním sám Rašín souhlasil. Tím jeho bdělá stráž nad státními financemi prozatím končila. Zcela jistě zažíval hořké chvíle, když opouštěl rozdělanou práci, které obětoval

---

¹⁰⁸ HOCH, s. 292an.

¹⁰⁹ ČECHUROVÁ, Jana, *Rašínův vztah ke státu a politice*. In: BAŽANTOVÁ, Ilona (ed.), Alois Rašín. Český politik, právník a národohospodář, Praha 2003, s. 29.

mnoho času a sil. Přesto si mohl alespoň na chvíli oddechnout po několika měsících vytrvalé aktivity. On však nehodlal v opozici jen sedět s rukama v klíně.¹¹⁰

---

¹¹⁰ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 87an.

6 MINISTERSKÉ INZERMEZZO

Jak již bylo řečeno, v druhé československé vládě se Alois Rašín nenacházel, jelikož společně s ostatními národními demokraty přešel do opozice proti levicově orientované vládě. Již z meritů věci s jejich politikou nemohl souhlasit, protože vždy tvrdě odsuzoval různé sociální dávky a podpory, které dle jeho názoru nadměrně zatěžovaly státní rozpočet. Již záhy se ukázalo, jak využil své prestiže z předchozího ministerského postu, aby si udržel vliv na československý hospodářský vývoj. Nebál se kritizovat vládu za neschopnost zajistit sociální stabilitu a zhoršující se tendence ekonomiky i financí, které se prohloubily zejména po jeho odchodu z funkce. Nehodlal však akceptovat fakt, že koalice spíše zachraňovala sociální situaci a tím i klid v zemi. Jeho názor nemohl být logicky zcela opomíjen, jelikož právě on položil veškeré základy finanční správy. V ekonomické sféře se vymezoval především proti plánu vrácení části měny zadržené během kolkovací akce. Suma 622 milionů korun byla vydána z většiny na sociální účely.¹¹¹

Faktem zůstává, že Rašínův odchod znamenal pro stabilitu nové měny ránu. Její tvůrce zajišťoval pro zahraničí záruku ekonomické rovnováhy, a právě změna na pozici ministra financí společně s nástupem levicové vlády bez účasti pravice vyvolaly obavy z dalšího vývoje v Československu. Ty se negativně promítly do oslabení kurzu koruny či zkomplikovaly jednání o státní půjčce. Je pravděpodobné, že Rašín do jisté míry přeceňoval svůj přímý osobní vliv, když od 20. do 22. listopadu 1919 vydával v *Národních listech* na pokračování článek *Devět centimů*, ve kterém ostře napadal nečinnost vlády a její nepříznivý vliv na vývoj

---

¹¹¹ LACINA, *Alois Rašín*, s. 23.

měny: „*Myslí-li Tusarova vláda, že vydrží novou vlnu drahoty, kterou tak svědomitě rozvrácením kursu koruny na mezinárodních trzích připravuje, nechci rozhodovat, ale jsem jist, že pro republiku je tento stav počátkem konce.*“¹¹² Název článku reagoval na radikální pokles kurzu koruny, jelikož od počátku června, kdy se platilo 30 švýcarských centimů za jednu korunu, na konci listopadu to už bylo právě zmíněných 9 centimů. Význam článku i samotné Rašínovy autority ve finanční oblasti demonstruje i fakt, že prezident si od nového ministra financí Kuneše Sonntága vyžádal vypracování elaborátu vysvětlujícího Rašínovy připomínky.¹¹³

Tvrdá Rašínova opozice nepřišla vládě dozajista vhod. Znovuobjevil smysl stranic, když národní demokracie zahájila novou agresivní politiku vůči vládní koalici v parlamentu i v Národních listech. Rašín se vymezoval vůči mnoha finančním záležitostem, snažil se dosáhnout odstranění socializačních prvků ze státního rozpočtu a v rámci prosazování tržních principů žádal například zrušení distribučních a finančních ústředen, které fungovaly dále i po ukončení válečného konfliktu. Na podzim 1919 spolu s dalšími národními demokraty podpořil stávkou živnostníků, kteří žádali ukončení vázaného hospodářství. Podobná kritika a jeho ostré výstupy v parlamentu zřejmě vedly k tomu, že Edvard Beneš Rašínovi nabídl řídicí funkci v rámci československé delegace v Komisi pro likvidaci Rakousko-Uherska ve Vídni. Ač o takové možnosti reálně uvažoval, nakonec ji sám vyhodnotil jako snahu vymanévrovat jej z domácího dění, a proto odmítl. Místo toho se kromě státní politiky pilně věnoval rozvoji národní demokracie, pro kterou se snažil najít politické

---

¹¹² Národní listy, 20. 11. 1919, LIX/272.

¹¹³ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 89an.

partnery v ostatních stranách, a to jak v Českých zemích, tak na Slovensku. V relativně stabilním politickém spektru to však byl nesnadný úkol. Jedním z jeho úspěchů byla například spolupráce s agrárníckými odpadlíky kolem Rudolfa Bergmana, kteří na konci prosince 1919 založili Rašínově straně blízkou Československou rolnickou jednotu. S těmito renegáty spojoval národní demokracii především názor na pozemkovou reformu, která by mimo sociálního aspektu měla přispět také k „čechizaci“ půdy v soukromém vlastnictví.¹¹⁴

Toto politické zběhnutí však těžce nesli ostatní členové agrární strany, což se projevilo například štvavou mediální kampaní namířenou proti osobě Aloise Rašína. V jeho pozůstalosti je možno najít novinové výstřižky, které jeho jméno a politickou činnost rozhodně nešetří. Například článek s názvem „Rašín a republika“ z 21. září 1919 jej viní ze snahy o rozvrácení vlády, z poškození pověsti Československa či z obhroublého chování: *„Kdyby měl přímo úmysl, ze kterého nechceme ho podezřívati, klásti podkopy státu, z jehož vedení vypadl, a konkrétně poškozovati půjčku, o níž stát právě u důvěry občanstva se uchází, nemohl by to dělati jinak a účinněji. Kdykoliv otevře ústa, není to k ničemu jinému, než aby pomlouval republiku, aby jí prorokoval zkázu a rozvrat, aby ji kompromitoval v očích vlastního lidu a ciziny. Jest to opravdu úžasné, jak bývalý ministr může tak naprosto postrádati jakéhokoliv ponětí o své zodpovědnosti a dosahu svých slov, míti tak málo opravdu politického instinktu a státnického rozmyslu.“*¹¹⁵

---

¹¹⁴ ŠETŘILOVÁ, Jana, *Ministerské mezidobí Aloise Rašína*. In: Časopis Národního muzea 164, 1995, 1–4, 100an.

¹¹⁵ ANM, Rašín Alois, kt. 21, Výstřižky z tisku (Boj o korunu, "ROLE", agrární aposice), nalepeno na listech, 21. září 1919.

Avšak i přes veškeré politické rozpory zůstávaly zájmy státu Rašínovou prioritou. Jeho přístup byl státotvorný, jelikož prosazoval opatření pro upevnění státu a podporoval stabilizační snahy. Dokázal potlačit svou zálibu ve velkých gestech a upozadil vlastní osobní zájmy. I přes kritické protivládní výstupy v parlamentu mu stále záleželo na výsledku jeho předchozí práce na ministerstvu financí, která i přes personální obměnu pokračovala dál v Rašínových intencích až do května 1920, kdy ministerské křeslo obsadil Karel Engliš, Rašínův názorový odpůrce. Jistou satisfakcí mu mohl být fakt, že v době vlády rudo-zelené koalice s ním ministerský předseda Tusar chodil soukromě konzultovat otázky finanční situace, která byla kritická.¹¹⁶

Rašín se v jistém smyslu snažil stranickým kolegům vynahradit volební neúspěch. Po odchodu z ministerské funkce se věnoval zejména prosazování zájmů Československé národní demokracie. Jedním z těchto kroků bylo také jeho členství v nově vytvořené zednářské lóži Národ, která začala vznikat z intence Františka Síse již od prosince 1918. Na Sísův návrh se společně s Josefem Scheinerem či Přemyslem Šámalem stal tzv. svrchovaným generálním inspektorem 33. stupně, což byla v tehdejší Československu nejvyšší zednářská funkce. Rašínova činnost v tomto společenství byla čistě účelná, jelikož se se zednářskou filosofií příliš neztotožňoval, ale spíše využíval kontaktů se zahraničními lóžemi pro ekonomické zájmy republiky. Zároveň se jednalo o stranický krok, jelikož projekt lóže Národ byl především dílem národních demokratů a zároveň snahou se vymezit vůči levicově orientované lóži Komenský.¹¹⁷

---

¹¹⁶ LACINA, *Alois Rašín*, s. 23an.

¹¹⁷ ŠETŘILOVÁ, Jana, *Naši svobodní zednáři*. In: *Historický obzor* 4, 1993, 9, s. 211an.

Od počátku roku 1920 se strana začala připravovat na nadcházející volby. Jejím hlavním a typickým argumentem byl silný důraz na nacionalismus, který zároveň sloužil jako zbraň v souboji s vládnoucí koalicí. Hlavním kolbištěm těchto rozbrojů se v únoru 1920 stala jednání o nové ústavě. Národní demokraté chtěli danou příležitost využít k oslovení nacionálně smýšlejících voličů, a proto svou pozornost zaměřili zejména na jazykový zákon. Navrhovaný termín oficiální jazyk se jim zdál neuspokojivý, jelikož dostatečně neodrážel národní postavení Čechoslováků oproti poraženým Němcům. Ač se jednalo o pouhé heslo, pro národní demokraty byl jazyk zároveň symbolem svébytnosti národa. Nakonec se podařilo prosadit kompromisní řešení, když byl schválen termín státní-oficiální jazyk. Mimo tento dílčí úspěch však národní demokraté do podoby ústavy dále příliš nezasahovali, jelikož většina jejich pozměňovacích návrhů nebyla prosazena. Ovšem protiněmecká rétorika tím zdaleka neustala a ani sám Rašín se v tomto ohledu nedržel stranou. Jeho ostrá protiněmecky laděná řeč s tématem splácení válečných půjček vyvolala v parlamentu 10. června 1920 přímo rvačku mezi některými českými a německými poslanci. Je však třeba podotknout, že právě problematika válečných půjček byla Rašínovou osobní záležitostí, jelikož se tímto tématem zabýval už během války, a také právě kvůli tomuto odporu byl v dané době vězněn. V rámci ministerské funkce intenzivně pracoval na potření této platební povinnosti, v čemž mu dala zapravdu i saintgermainská mírová smlouva, která zbavila republiku závazku dané půjčky honorovat. K tématu Rašínova vztahu k Němcům předložila Jana Šetřilová citaci z článku německého nacionalistického tisku z období krátce po Rašínově smrti, kde se psalo, že „*Dr. Rašín byl bezohledný nenávistník německého národa. Nenáviděl Německo, nenáviděl Vídeňáky a*

*nenáviděl Němce ve vlastní zemi. Není pochybnosti, že tato síla nenávisti byla největší vzpruhou jeho politiky“.*¹¹⁸ Ač je toto prohlášení dozajista tendenční, nelze zcela ignorovat Rašínův negativní vztah k českým Němcům. Zpravidla se však nejednalo o zášť vůči danému etniku, ale spíše o snahu prosadit a ochránit vlastní národ proti skutečnému či údajnému vnitřnímu nepříteli.¹¹⁹

Poté, co byla 29. února 1920 přijata ústava, došlo na jejím základě k vypsání parlamentních voleb. Národní demokracie stavěla svůj předvolební program zejména na nacionalismu, pevné vládě a podpoře buržoazie. Podobná rétorika nemohla oslovit široké masy voličů, ale Rašín, lídr kandidátky v českobudějovické župě, měl díky poměrnému volebnímu systému zvolení jisté. Na základě hlasování, které se konalo 18. dubna 1920, drtivě zvítězila sociální demokracie, zatímco národní demokraté získali s 387 552 hlasy jen 9,1 %.¹²⁰ Záhy po oznámení výsledků začala jednání o vytvoření vlády. Ač Rašín získal několik funkcí, jako například zpravodaj rozpočtového a člen stálého výboru, nejvíce toužil po křesle ministra financí. Sám prezident Masaryk by jej rád viděl ve vládě, avšak pro finanční záležitosti již měl vyhlédnutého jiného odborníka. Byl jím Rašínův stranický kolega Karel Engliš, který však do nově ustavené vlády pod opětovným Tusarovým vedením vstoupil jen za svou osobu, jelikož se od něj strana distancovala.¹²¹

Tím ve sněmovně vznikla zvláštní situace. Na parlamentní úrovni se střetávali dva ekonomičtí odborníci a zároveň straničtí kolegové. Jejich vzájemné spory sahaly však ještě dále do minulosti, jelikož oba zastávali

---

¹¹⁸ ŠETŘILOVÁ, *Československá strana*, s. 104.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2013, s. 101.

¹²¹ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 95.

odlišné postoje k otázce možné ekonomické stimulace trhu. Ve sborníku *Acta Oeconomica Pragensia* jsou jejich názorové odlišnosti popsány takto: „*Rašín byl v praxi stoupencem kvantitativní teorie peněžní, stoupencem zlatého krytí peněžní jednotky; usiloval o zvýšení vnitřní i vnější kupní síly koruny na co možná nejvyšší – až skoro předválečnou úroveň. Engliš se klonil k nominalistickému pojetí peněz, k determinaci kupní síly peněžní jednotky vývojem hospodářských čísel, zejména důchodů a cen; zasazoval se o stabilizaci kupní síly koruny na dosažené úrovni.*“¹²² To však zdaleka nebyl jediný rozpor ve straně. Mladé křídlo národních demokratů se začalo vymezovat proti konzervativně smýšlejícím straníkům, pokoušelo se zjemňovat protisocialistickou rétoriku a snažilo se získat větší vliv na rozhodování. Přesto však pravicový element ve straně zvítězil a celý spor byl vyřešen až na sjezdu strany v roce 1922, kdy si Rašín vymohl zrušení organizační autonomie skupiny mladých straníků. Ač byl sám věrným přívržencem parlamentní demokracie, vlastní stranu vedl pevnou rukou a nepřipouštěl žádný odklon od její centralistické podoby. V té době již však podobný kurz pouze urychlil odliv členů i voličů, kteří opouštěli stranu. Rašínův tvrdý centralismus a odpor k socialismu spolu s Kramářovým protihradním smýšlením vedly k odchodu bývalých Masarykových realistů i moravského lidovo-pokrokařského křídla strany.¹²³

Podobně tvrdý kurz nastolil Rašín i v redakci *Národních listů*. Ač byl deník propojen s národní demokracií spíše personální unií, prostřednictvím vedoucích představitelů prosazoval oficiální ideje strany. Avšak ne všichni redaktoři sdíleli toto názorové přesvědčení, které dle jejich mínění již nekorespondovalo s danou situací ve státě. O několik let

---

¹²² ŠMEJKAL (ed.), s. 101.

¹²³ ČECHUROVÁ, *Rašínův vztah*, s. 30.

později vydal bývalý redaktor Národních listů Karel Čapek v Lidových novinách článek, popisující situaci v redakci takto: „*V roce dvacátém to začaly být jiné Národní Listy, se kterými už jsem se nemohl tak cítit zajedno – a nejen já. Většina redakce cítila nevolně, že shora, z partaje, od »pánů« vane jiný vítr [...]. V Národních listech se octly články, ze kterých kapal starý mladočeský nacionalismus, štválo se, zasívala se nenávist a hysterie.*“¹²⁴ Rašín, jenž spravoval nejen redakční, ale i hospodářské, finanční a personální záležitosti listu, se s revoltujícími novináři, kteří se vymezili proti nastalému politickému kurzu deníku, vypořádal po svém. Redakci opustilo šest přispěvatelů, kteří odmítli odvolat svá prohlášení namířená proti myšlenkovému směřování deníku. I přes podobně radikální řešení se však Rašínovi nikdy zcela nepodařilo zavést disciplínu ani potlačit opoziční smýšlení.¹²⁵

6.1. ČLEMEM PĚTKY

Zatímco se Alois Rašín zabýval především problémy uvnitř vlastní strany, vláda se musela potýkat s neméně závažnými otázkami. Soudržnost koalice pod Tusarovým vedením byla značně narušena kvůli rozkolu v nejsilnější vládní straně, sociální demokracii, jejíž radikální levicové křídlo začalo otevřeně usilovat o odštěpení z mateřské strany a o vytvoření vlastního subjektu. Stabilita koaliční garnitury tím logicky byla značně poznamenána, což 14. září 1920 vyústilo v předložení vládní demise. Již následujícího dne jmenoval prezident novou vládu, která se odlišovala od předchozích kabinetů zejména tím, že se jednalo o neparlamentní sbor sestavený z odborníků. V čele této úřednické vlády stál dosavadní

---

¹²⁴ Lidové noviny, 13. 1. 1935, XLIII/22.

¹²⁵ ŠETŘILOVÁ, *Ministerské mezidobí*, s. 104an.

moravský zemský prezident Jan Černý. Rašín toto řešení kvitoval s povděkem, protože mu bylo bližší než spolenectví agrárníků a sociálních demokratů bez účasti pravice. Jelikož apolitická úřednická vláda neměla přímou podporu parlamentních stran, řešení klíčových politických problémů obstarávala tzv. Pětka. Ta vznikla v rámci počátečních neformálních jednání českých politických stran, která se postupně zúžila na nejvyšší vedení. Jednalo se o nejvýznamnější osobnosti, ne nutně předsedy, pěti hlavních politických stran, kde agrárníky zastupoval Antonín Švehla, za sociální demokraty hovořil Rudolf Bechyně, zájmy národních socialistů hájil Jiří Stříbrný, lidovci byli reprezentováni Janem Šrámkem a logicky nemohl chybět Alois Rašín, zástupce národních demokratů.¹²⁶

Rašínova účast v Pětce byla neopomenutelná. Ač ministerský post, po kterém toužil, zastával stále Engliš, dokázal se díky své vlivné pozici ještě více prosadit ve vlastní straně a zároveň mohl významně ovlivňovat politické dění. Ze samotných schůzek Pětky se však nezachovaly žádné písemné záznamy ani svědectví, jelikož jednání probíhala pouze ústní formou a členové se zavázali tyto informace nevynášet. Rašín toto vnitřní dění diskutoval pouze se svými přáteli Preissem a Šámalem, ke kterým měl maximální důvěru. Je však nutno podotknout, že v Pětce se Rašínovo chování změnilo. Z přímočarého a až nepřijemně upřímného člověka se do jisté míry dokázal přetransformovat v diplomata a částečně krotit svá vyjádření.¹²⁷

Nelze však tvrdit, že veškerou svou bojovnost zcela odložil stranou. V takových případech se však jednalo spíše o rezonanci rozepří z jednání

---

¹²⁶ OLIVOVÁ, s. 116.

¹²⁷ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 103.

na půdě Bankovního výboru, kde byl pouze řádným členem, zatímco ministr Engliš stál v jeho čele. Jedním ze zásadních sporů, ve kterých se spolu střetli, byla otázka sanace obecních financí ze státního rozpočtu, proti níž se Rašín tvrdě vymezil. Nejednalo se pouze o projev jeho typické úspornosti, ale především se pokoušel zviditelnit důsledky nešetrného hospodaření předchozí socialistické vlády. Společně s kroužkem kolem Živnostenské banky se postavil proti Englišově představě o hospodářské politice, která se poprvé od Rašínova odchodu z ministerské funkce výrazněji lišila oproti jeho vlastní ekonomické koncepci. Ač Engliš disponoval podporou exportních průmyslníků i samotného prezidenta, Rašín dokázal úspěšně torpédovat mnohé jeho projekty díky svému členství v Pětce. Největší střet nastal na jaře 1921, kdy Engliš v rámci návrhu daňové reformy požadoval zvýšení či zavedení některých daní. Rašín se společně se Švehlou a Šrámkem rázně ohradil proti předloženému dokumentu, díky čemuž jej Pětka zamítla. Kvůli této ideové prohře podal Engliš demisi a na postu ministra financí jej nahradil nevýrazný berní úředník Vladimír Hanačík.¹²⁸

Ač se Pětka poměrně osvědčila díky schopnosti řešit zdánlivě neřešitelné problémy, jednalo se jen o dočasný způsob řízení státu. Jelikož Černého vláda úspěšně nastolila směr postupné stabilizace ekonomické i politické situace, bylo zahájeno jednání o sestavení vlády řádné. V těchto rozhovorech se projevil tehdejší spor Masarykova hradního křídla s národní demokracií vedenou Kramářem. Vše se odehrávalo na pozadí příprav voleb prezidenta, na kterýžto post si Kramář činil nároky. V takové atmosféře byly debaty o obsazení funkcí ve vládě klíčové. Sám Rašín

---

¹²⁸ LACINA, *Formování československé ekonomiky*, s. 178.

zvažoval návrat do ministerského křesla, a tak jej velmi zklamalo, když vlastní strana jeho kandidaturu zamítla kvůli obavám z možné diskreditace jeho osoby v souvislosti s účastí ve vládě. Nakonec se i ostatní členové Pětky (kromě Šrámka) shodli na odmítnutí účasti v nově vytvořené poloúřednické vládě, která byla ustavena 26. září 1921. V čele nového kabinetu stál ministr zahraničí Beneš, který sám postavení a vznik této vlády popsal v návrhu prohlášení vlády takto: „*Dlužno jen zdůraznit, že po roce vlády úřednické ujímá se vedení státu vláda parlamentní, vzniklá z dlouhého a vážného jednání zástupců pěti politických stran. Nová vláda bude tudíž výrazem nových poměrů v parlamentě a bude doslovně a loajálně plnit program mezi zástupci stran smluvený.*“¹²⁹ Křeslo ministra financí obsadil Rašínův přítel a dosavadní ředitel Bankovního úřadu bezpartijní Augustin Novák. Eduard Kubů a Jana Šetřilová ve svém článku uvádějí citát Cyrila Horáčka, jednoho z Novákových předchůdců, který se k jeho jmenování vyjádřil takto: „*Byv jmenován ministrem financí stal se ovšem jen exponentem Rašínovým, bez jehož vědomí a svolení žádného kroku nepodnikl.*“¹³⁰ Lze se domnívat, že Rašín si prostřednictvím tohoto svého přítele pomalu připravoval cestu k návratu do ministerské funkce, jelikož už v té době svým návrhem zajistil Novákovi současné ponechání křesla ředitele Bankovního úřadu.¹³¹

Čerstvý premiér Beneš se pokoušel potírat vliv Pětky, která si i přes vznik nového vládního kabinetu udržela značnou moc. V této době také začalo postupné Rašínovo sbližování s Benešem i s Masarykem, což však bylo v rozporu s Kramářovými idejemi odporu proti hradní skupině. Avšak

---

¹²⁹ ANM, Rašín Alois, kt. 15, Prohlášení Benešovy vlády 1921 (návrh), 1921.

¹³⁰ KUBŮ, Eduard, ŠETŘILOVÁ, Jana, *Hrad a Alois Rašín v letech 1922–1923. Zápas o deflaci a omluvu legionářům*. In: Český časopis historický 91, 1993, 3, s. 453.

¹³¹ OLIVOVÁ, s. 128.

tento zájmový konflikt spolu s Rašínovým významným postavením v Pětce jej vzdalovaly od jeho domovské strany. Ztráta podpory v národní demokracii nebyla však jen otázkou okamžitého rozpoložení. Roli individualisty si pěstoval již od dob svého ministerského angažmá, kdy národní zájmy kladl vždy nad potřeby strany. To se nyní ještě umocnilo a projevilo během druhého valného sjezdu národních demokratů. Ač značná část popuzených straníků hlasovala proti Rašínovu znovuzvolení do ústředního výboru, pražské křídlo se ještě dokázalo kolem něj semknout a dostatečně jej podpořit.¹³²

Třebaže mezi Rašínem a hradní skupinou došlo k výraznému sblížení, nelze tvrdit, že jeho vztahy s předsedou vlády Benešem byly ideální. I přes vzájemné rozpory se však Rašín společně s představiteli ostatních stran zavázal, že v průběhu mezinárodní janovské konference v dubnu a květnu 1922 nebudou jejich strany ani periodika na vládu a premiéra útočit. Beneš pak jako projev dobré vůle vyzval členy Pětky, aby jej do Janova doprovázeli. Ač Rašín do Itálie přijel jako soukromá osoba, jeho prestiž mu otevřela dveře i do leckterých jednacích sálů. Sám Beneš mu zařizoval schůzky s významnými politiky a odborníky, seznamoval jej s předními osobnostmi evropského společenského života. Ačkoliv samotná konference nesplnila Rašínova očekávání, jednoznačným výsledkem jeho italského pobytu byla markantní změna jeho názoru na Beneše, kterého od té chvíle zarytě podporoval.¹³³

V daném období, kdy se připravoval na opětovný nástup do ministerského křesla, prezentoval Rašín své ekonomické názory na půdě Bankovního výboru, který rozhodoval o měnové politice státu. Nebyl však

---

¹³² ŠETŘILOVÁ, *Ministerské mezidobí*, s. 111.

¹³³ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 110.

v čele tohoto orgánu, a tak nelze tvrdit, že by zde silou protlačoval veškerá svá přání. Avšak jeho deflační snahy podporovala jak většina Pětky, tak také skupina kolem Živnobanky a dokonce i Beneš. Pevná zhodnocená měna měla být zárukou stability a symbolem prestiže. S tímto názorem však nesouhlasily exportní průmyslnické kruhy, které by silná koruna ekonomicky poškozovala a činila jejich zboží na mezinárodních trzích jen málo konkurenceschopným. I přes tyto výhrady došlo v létě 1922 k vzestupu koruny na světových burzách, a to především díky zahraničním půjčkám Československu. V závěrečné části svého proslovu Inflace a deflace shrnul Rašín svůj postoj takto: „*Cesta, kterou se ubíráme, bude snad dlouhá, obtížná a trnitá. Ale jedno jest jisto, že jen touto cestou usilovné práce a pronikavé úspornosti ve všem hospodářském životě můžeme vytvořiti pevné základy pro naše národní hospodářství.*“¹³⁴ Přesto hlas nespokojených průmyslníků dále sílil a do konce léta 1922 se k jejich názoru přidala i řada teoretiků. V té době však již probíhala jednání o sestavení nové vlády, tentokrát za participace politiků Pětky.¹³⁵

---

¹³⁴ ANM, Rašín Alois, kt. 7, Inflace a deflace (sbírka přednášek pořádaných Českou národohospodářskou společností - předneseno 30. I. 1922), 1922.

¹³⁵ ŠETŘILOVÁ, *Ministerské mezidobí*, s. 112an.

7 ZPĚT V MINISTERSKÉM KŘESLE

V říjnu 1922 vznikla koaliční vláda, v jejímž čele stáli poprvé agráři a jejich předseda Antonín Švehla. Kabinetní složení vlády Pětky téměř kopírovalo půdorys poválečné všennárodní koalice s tím, že agráři, čeští národní socialisté a sociální demokraté získali po čtyřech ministerských křeslech, lidovci a národní demokraté dostali posty dva. A jedním z těchto dvou národně demokratických ministrů byl právě Alois Rašín, který se vrátil do funkce ministra financí.¹³⁶ Ovšem ne všichni tento comeback uvítali. S Rašínovou podporou a souhlasem byl od konce roku 1921 zahájen nový pokus o deflací měny. Jelikož v té době se konečně dostavila očekávaná poválečná konjunktura a státní rozpočet vykazoval přebytek, zdálo se, že se jednalo o ideální dobu pro obnovení základní Rašínovy měnové koncepce, jejímž cílem bylo co nejvíce zhodnotit československou korunu. Jelikož restrikce oběživa během měnové reformy se ukázala jako nedostatečná, novým nástrojem k deflační politice se stal zahraniční měnový kurz. Pomocí jeho stimulace se skutečně dostalo celé československé hospodářství do silného deflačního tlaku. Je však třeba zmínit, že účinky nebyly zdaleka jen pozitivní. Především podniky zaměřené na export, ale nejen ty, zasáhl pokles ceny výrobků, zatímco dluhy u bank se zhodnocovaly.¹³⁷ Ani tyto argumenty kritiků jej nedokázaly odradit. Okamžitě po nástupu do funkce se přihlásil k deflační finanční politice a zároveň odmítl katastrofické scénáře svých odpůrců. Řešení této krize spatřoval v ukončení vázaného hospodářství (tedy přidělového systému) s uhlím a ve snížení jeho ceny. Dále přislíbil navrátit

---

¹³⁶ ANM, Rašín Alois, kt. 1, Jmenování ministrem financí (dopis Švehlův a presidentův), Praha 7. 10. 1922.

¹³⁷ VENCOVSKÝ, *Vzestupy a propady*, s. 46an.

zadrženu měnu z kolkovací akce zpět do oběhu. Sám byl s výsledky těchto praktik spokojen a apeloval na všechny vrstvy obyvatelstva, aby k tomuto procesu našly pochopení. To však bylo jen zbožné přání, jelikož deflační krize dopadala na konci roku 1922 na podniky stále tvrději a začala se přelévat také do bank.¹³⁸

Další ostré kritice musel Rašín čelit v souvislosti s negativním postojem vůči obchodování s bolševickým Ruskem, a naopak kvůli pozitivnímu přístupu k fašistické Itálii. Zatímco krajně levicové Rusko s nenávisťným přístupem ke kapitálu obecně muselo být Rašínovi zcela vzdáleno, v pravicově zaměřené Itálii pod přísným vedením Mussoliniho viděl některé pozitivní aspekty. Na jeho hlavu se snesla ostrá kritika především poté, co v Národních listech vyjádřil svůj názor na tehdejší italské události takto: „*Vrací se úcta k individualitě, jak je patrné na vzestupu liry, co se Mussolini ujal vlády, i když není známo, jak se věci vyvinou. Člověk to musí vyhrát, ne massa. Ve všech státech jdou a půjdou poměry napravo. Nastává státníkova zkouška buržoasie. Musí tvořit a nedovede-li toho, není to jen porážkou její, nýbrž celé kultury.*“¹³⁹ Tento článek vyvolal velmi prudkou reakci ze strany levicového tisku, který Rašínovi přiřkl nelichotivou přezdívku po vzoru italského duceho – „Rašellini“. Rozhodně však nelze Rašína považovat za fašistu, jelikož nesdílel Mussoliniho názory všeobecně a bezvýhradně a navíc je nezbytné se oprostít od dnešního prizmatu ovlivněného následnými dopady italského fašismu.¹⁴⁰

Asi jen jednou z mála světlých chvil Rašínova druhého funkčního období byla práce na zlatém českém dukátu. Tento nápad se zrodil v jeho

---

¹³⁸ KUBŮ, ŠETŘILOVÁ, s. 456–458.

¹³⁹ Národní listy, 15. 11. 1922, LXII/313.

¹⁴⁰ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 116an.

hlavě již v létě 1922 a mělo se jednat o návaznost na starou tradici českých dukátů, navíc opřenou o svatováclavský motiv. Jeho snahou bylo především posílit vztah lidu k měně, která byla podložená zlatem, což bylo alespoň symbolicky demonstrováno těmito zlatými mincemi. Celá akce byla legislativně upravena zákonem č. 62/1923 Sb., avšak to byl již Rašín po smrti.¹⁴¹ Přesto ještě za svého funkčního období stihl výrazně ovlivnit budoucí podobu a způsob výroby těchto mincí. Dukáty se těšily mimořádně popularitě a za dobu existence Československa jich bylo vyraženo téměř 500 tisíc z 2,26 tun mincovního zlata.¹⁴²

7.1. SPORY, AFÉRY A KONFLIKTY

Až na sklonku života prožil Rašín zřejmě největší krizi své politické kariéry. Svým neústupným a někdy až příliš přímočarým jednáním si vytvořil mnoho odpůrců a nepřátel. V prosinci 1922 však zasáhl citlivé místo mladé republiky – legionáře. Na pardubickém sjezdu Mladé generace národní demokracie 10. prosince 1922 Rašín pronesl ostrý proslov, který mohl být vykládán jako útok na jejich adresu kvůli požívání různých úlev a výhod: *„Jakmile se jen trochu rozhlédnete, uvidíte, že i lidé, kteří pokryli bezesporně svoje hlavy slávou, přišli do svobodného, mladého, v poválečných obtížích se nalézajícího státu, a nastavili ruku řkouce: ‚Bojovali jsme za tebe, zaplat‘! Zaplat‘ hotově, zaplat‘ výhodami, privilegii ve svobodné, rovnoprávné demokratické republice.‘* [...] *Tvrdím, že tito všichni lidé, ať jest to kdo chce, se zpronevěřili té první velké zásadě, na které stál náš národ a která mu také přinesla svobodu, že*

---

¹⁴¹ <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1923/029-1923.pdf> [25. března 2017].

¹⁴² VENCOVSKÝ, *Měnová politika*, s. 36an.

to, co se dělá pro národ, se neplatí.“¹⁴³ Tím ťal do živého, jelikož legionáři v dané době již prostupovali veškerými vrstvami státní správy a navíc tvořili významnou součást skupiny Hrad kolem prezidenta Masaryka. Sám Rašín tento proslov uváděl na pravou míru ve svém prohlášení z 3. ledna 1923: „*Potvrzují Vám dále, že jsem ,lidmi, kteří pokryli bezesporně svoje hlavy slávou‘, myslel všechny ty jednotlivce, kdož Ať doma, ať za hranicemi zápasili za samostatnost českou a z tohoto svého zápasu a těchto svých zásluh odvozovali nároky na odměnu, na výhody a privilegie vůči mladé republice československé. Byli-li takovíto lidé i mezi bývalými vojáky českoslov. zahraničních vojsk, vztahovala se moje slova také na ně, ale jen na ně, ne však na všechny vojáky zahraničních vojsk [...].*“¹⁴⁴ Mělo se jednat především o narážku na bývalého ministra Václava Klofáče a legionářskou deputaci, která se nevhodně pokoušela ovlivňovat politiku, avšak aféry se okamžitě chopil tisk a například deníky Čas, Tribuna, Bohemia nebo Rudé právo čtenářům předložily poměrně zaujatý výklad Rašínovy řeči. Nicméně ani sami legionáři nehodlali vše přejít bez povšimnutí.¹⁴⁵

Celá situace uvrhla politickou scénu do velmi nepříjemné situace. Československá obec legionářská požadovala co nejpřísnější postup proti Rašínovi, zatímco prezident Masaryk preferoval umírněné řešení. Legionáři hrozili, že složí poslanecké mandáty a úředníci a vojáci z jejich řad povstanou, zatímco podali žalobu proti samotnému Rašínovi. V dopise z 18. prosince 1922 jej sice zástupci předsednictva Družiny československých legionářů vřelými slovy ujišťovali, že se jistě jedná o nedorozumění, zároveň však dávali jasně najevo svou rozhořčenost:

---

¹⁴³ Národní listy, 11. 12. 1922, LXII/339.

¹⁴⁴ Národní listy, 5. 1. 1923, LXIII/4.

¹⁴⁵ KUBŮ, ŠETRILOVÁ, s. 462–466.

„Nikoli, pane ministře, nenapadá nás, abychom Vás vinili a podezírali, že jste svými výroky mířil tam, kde by se musily státí krutým výsměchem obětí, které byly přineseny pro vlast. [...] Avšak prosíme Vás, pane ministře, abyste vysvětlil, po případě doplnil svůj pardubický výrok tak, aby nebylo nedorozumění a aby zejména naši bratři nebyli uvedeni v omyl, jak jste myslil svá slova a kam jste jimi mířil...“¹⁴⁶ V otázce vyřešení problému se prezident rozhodl oslovit redaktora Národních listů Josefa Penížka, který měl Rašína Masarykovým jménem požádat o smírný postup v celé aféře. V reakci na to napsal Rašín prezidentovi dopis, v němž se k Penížkovým slovům vyjádřil dost rozhořčeně: „Nezdá se mi také, že by byl ve svém dopise tlumočil správně Vaše názory, neboť myslím, že po prozkoumání doslovného znění mé řeči, jak byla uveřejněná v Národních Listech a je ve svém textu nezměnitelná, mohla by nepředpojatými býti vykládána tak, jak ji předpojatí vykládají [...].“¹⁴⁷ Ač byl Rašín ve své odpovědi legionářům překvapivě smířlivý, nikdy se od něj požadované omluvy vzhledem k nadcházejícím událostem nedočkali.¹⁴⁸

Ani na parlamentní půdě však Rašín neměl oddychu. Při předložení zákona o státních zaměstnancích zaznívaly z poslaneckých lavic velmi tvrdé urážky na jeho adresu. Významné porážky se ministrově politice dostalo v důsledku rostoucí nezaměstnanosti, opakovaných sociálních nepokojů a náhlých problémů s kurzem měny, kdy se koruna na curyšské burze propadla na 15 centimů. V souvislosti s tímto trendem došlo k dalšímu sporu ministra financí, zastávajícího deflační politiku, s vlivnými průmyslovými kruhy. Hlavním jádrem konfliktu byla připravovaná regulační devizová opatření Bankovního výboru, která Rašín

---

¹⁴⁶ ANM, Rašín Alois, kt. 6, Praha, Družina čsl. legionářů, Praha 18. 12. 1922.

¹⁴⁷ ANM, Rašín Alois, kt. 6, Masarykovi T. G. (vztah Rašína k legionářům), Praha 1923.

¹⁴⁸ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 121an.

dokázal protlačit v podobě dle svých představ, ač musel hrozit demisí. Třebaže přijatá opatření skutečně zafungovala a do peněžních ústavů se začaly vracet vklady, většině odborníků bylo jasné, že Rašínův cíl 20 centimů za korunu byl jen iluzorním přáním, protože neodpovídala reálné kupní síle v zemi. Lidé v jeho okolí a nejvyšší politická garnitura si začali uvědomovat, že podobný trend je dlouhodobě neudržitelný. Kvůli Rašínovým nepopulárním opatřením se také objektivně zvýšila možnost napadení jeho osoby, a tak byl jeho dům v Žitné ulici hlídán uniformovanou policií, další opatření však Rašín odmítl.¹⁴⁹

---

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 118–121.

8 ATENTÁT

Na konci roku 1922 a na počátku roku následujícího byl Rašín v jasné defenzivě. Jeho finanční kroky vedly k negativním politickým, sociálním i hospodářským výsledkům, zatímco zarputilost, se kterou se jich držel, mu přinášela stále více odpůrců. Nejednalo se pouze o politické oponenty, ale i jeho vlastní přátelé na něj naléhali, aby ve své ostré rétorice a razantní politice zvolnil. Během dovolené v Krkonoších na Vánoce 1922 si uvědomil, že sám proti všem nemá šanci, a tak jim to skutečně slíbil. Když se pak 2. ledna vrátil do Prahy, realizovat tento závazek již nestihl.¹⁵⁰

„Dnes před 9. hodinou dopolední vycházel ze svého bytu v Žitné ulici č. 6 pan ministr dr. Alois Rašín, aby vstoupil do automobilu a odejel. Když již vstupoval do vozu, padly ze zadu proti němu dvě rány, vypálené z revolveru Josefem Šoupalem, úředníkem akvizitérem z Německého Brodu, nar. r. 1903, bytem u rodičů tamtéž. Pan ministr klesl na chodník a byl přispěchavšími lidmi odnesen do domu, když ošetřil ho v témže domě bydlící pan dr. Weissberger a dal jej převézt do sanatoria v Podolí.“¹⁵¹

Takto začíná úřední zpráva, jejíž znění bylo otištěno ve večerním vydání Národních listů z 5. ledna 1923. Po převozu do sanatoria neměl Rašín hmatatelný tep a srdce téměř nepracovalo. Podrobil se operaci, z níž vzešla neradostná zjištění. Ač byl pacient zasažen jen jednou ze dvou střel, plášť projektilu kalibru 6.35 praskl, zdeformoval se, proletěl míchou a uvíznul v XI. obratli. Důsledkem toho Rašínovi zcela ochrnuly dolní končetiny a břišní svalstvo, funkce střev a močového měchýře byla narušena. Ač lékaři

---

¹⁵⁰ ČECHUROVÁ, Jana, *Atentát na Aloise Rašína – memento české politické kultury*. In: RANDÁK, Jan, KOURA, Petr (eds.), *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století. Výběr z příspěvků ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.–27. října 2006, Praha 2008*.

¹⁵¹ Národní listy, 5. 1. 1923, LXIII/4.

konstatovali, že situace je beznadějná, v tisku nadále vycházely optimistické zprávy o ministrově stavu.¹⁵²

V následujících dnech trpěl Rašín krutými bolestmi. Jeho nejstarší syn Ladislav popsal otcovu trýzeň ve svých záznamech: „*Bolesti stále nezmenšené. Hrozně nařiká, Ježíši Kriste! Bože! Ach to je strašné, jako když nůž obrací v těle.*“¹⁵³ Od 8. ledna se jeho stav zlepšil, klidně spal, vrátila se mu chuť k jídlu i smysl pro humor, přesto však lékaři zůstávali skeptičtí. I přes dočasné zlepšení si byl vědom faktu, že i kdyby přežil, do konce života zůstane ochrnutý. V následujících týdnech se však začaly objevovat další komplikace jako infekce mozkomíšního moku, lalůčkové záněty plic, zánět močového měchýře, bakteriální sepse, sněť a proleženiny. V polovině února začal vidět modře a zeleně, následně upadl do bezvědomí a probíral se vždy jen na chvíli. Sám cítil, že se smrt blíží, a 18. února 1923 ve tři čtvrtě na jednu odpoledne po šesti týdnech v sanatoriu zemřel.¹⁵⁴ Pitva provedená o den později jen potvrdila předešlou klinickou diagnózu, že mícha byla projektilem rozdrčena ve výši X. a XI. hrudního obratle v délce dva centimetry.¹⁵⁵

Po Rašínově smrti došlo k vyhlášení osmidenního státního smutku. Jeho přátelé, blízcí, kolegové i význačné osobnosti mu nejrůznějšími způsoby prokazovali úctu. Pohřeb se konal 21. února 1923 a proměnil se téměř v národní manifestaci (příloha 6). Rakev byla vystavena v Panteonu Národního muzea, kde zazněl husitský chorál a kde promluvil několik význačných osobností. Odtud se průvod statisíců lidí vydal spolu s rakví

---

¹⁵² ŠETŘILOVÁ, Jana, *Atentát po česku*. In: Dějiny a současnost 16, 1994, 2, s. 22.

¹⁵³ ANM, Rašín Alois, kt. 1, Poznámky k průběhu léčení A. Rašína po atentátu (zaznamenal syn Ladislav), Praha 6. 1. 1923.

¹⁵⁴ ŠETŘILOVÁ, *Atentát po česku*, s. 22.

¹⁵⁵ ANM, Rašín Alois, kt. 1, Pražské sanatorium 1923 – výsledek soudní pitvy, Praha 19. 2. 1923.

na poslední cestu městem směrem ke strašnickému krematoriu. Rašín si přál být zpopelněn, čímž byla z pohřbu vyloučena katolická církev a jednalo se tedy o čistě civilní akt.¹⁵⁶

8.1. VRAH JOSEF ŠOUPAL

Jak již bylo zmíněno, Josef Šoupal se narodil v roce 1903 a pocházel z Německého Brodu. Žil s rodiči v dělnické kolonii, kde pracoval jako dělník v továrně na boty a následně jako cestovní příručí s krejčovským zbožím. Roku 1920 dokončil dvouleté studium na státní obchodní škole, díky čemuž získal pozici akvizitéra filiálky pojišťovny Praha v Německém Brodě, poté v Plzni a v Hradci Králové. Národní listy k jeho popisu emotivně dodávají: „*Za doby školní byl považován za mladíka výstředního a ničemného. Zabýval se vášnivým čtením detektivek a krváků.*“¹⁵⁷ Jeho politické přesvědčení bylo často definováno jako anarchokomunista, což lze chápat tak, že původně byl členem komunistické strany, avšak postupně se začal s jejími idejemi rozcházet, především kvůli svým anarchistickým přístupům a kvůli odporu strany v otázce možnosti individuální akce.¹⁵⁸ Toto smýšlení by se na první pohled mohlo zdát jako logické vysvětlení příčin atentátu, jelikož při výslechu byla u Šoupala objevena dvě čísla Rudého práva, obsahující nejprudší útoky proti Rašínovi. V souvislosti s chováním ministra financí, jeho ostrou rétorikou a všeobecnou neoblíbeností by se tato možnost, že si za útok mohl Rašín svými provokacemi vlastně sám, mohla snadno jevit jako hlavní důvod. Z Šoupalovy výpovědi však vyplývá, že pohnutka k útoku ležela poněkud jinde: „*Již v Plzni a sice v měsíci říjnu uzrál ve mne úmysl, abych ministra*

---

¹⁵⁶ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 130an.

¹⁵⁷ Národní listy, 6. 1. 1923, LXIII/5.

¹⁵⁸ HOCH, s. 384.

*dra Rašína zabil a to proto, že jsem ho považoval za představitele buržoasních kapitalistů. [...] Ano, já ho chtěl usmrtit, jako představitele velkokapitalistického systému!*¹⁵⁹ Sám Šoupal sice přiznal, že mediální štvance na Rašínovu osobu a legionářská aféra posílily jeho vražedné odhodlání, avšak stalo se tak až po několika neúspěšných pokusech, aby se k ministrovi dostal a zaútočil. Tuto teorii potvrzuje i volba jeho dalšího terče, Jaroslava Preisse, který měl přijít na řadu po Rašínovi.¹⁶⁰ Obdobně hovoří i zpráva z ministerstva vnitra: „*Pachatel, jenž není legionářem, uvádí, že již 11. prosince 1922 chtěl spáchat na ministra Dra. Rašína v ministerstvu financí atentát, upustil však tehdy od svého úmyslu, poněvadž by byl uvedl v nebezpečí jistou dámu.*“¹⁶¹

Soudní přelíčení se Šoupalem bylo zahájeno 4. července 1923. Jednalo se o první případ, kdy úřadoval Státní soud, zřízený spolu se zákonem na ochranu republiky,¹⁶² k jehož schválení přispěl právě Šoupalův čin a následná Rašínova smrt. Ač se obviněný snažil bránit předvedení před tuto novou instituci, neuspěl. Během výpovědi před soudem odmítal svá předchozí prohlášení, v nichž se stylizoval do role mučedníka a vykupitele. Sice přiznával, že si zbraň pořídil s úmyslem střílet na Aloise Rašína, avšak cílem neměla být jeho smrt, ale jen odstranění z veřejného života. Jednalo se o jednoduchý případ, Šoupal vraždil sám. Ještě téhož dne v devět hodin večer vynesl nad ním soud osmnáctiletý trest vězení. Jelikož mu v době spáchání vraždy chyběly

---

¹⁵⁹ Národní listy, 8. 1. 1923, LXIII/6.

¹⁶⁰ ČECHUROVÁ, *Atentát na Aloise Rašína*, s. 178an.

¹⁶¹ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Kancelář prezidenta republiky, 1919-1947, kt. 247 Ministr financí dr. Alois Rašín a rodina, Záznam ze dne 5. ledna 1923. V 10.05 hod. odpoledne.

¹⁶² Více k tomuto tématu na s. 77–79.

k dovršení plnoletosti dva měsíce, vyhnul se rozsudku smrti. Z vězení však vyšel až roku 1943, jelikož mu byl za špatné chování trest prodloužen.¹⁶³

Je sice pravdou, že Šoupal neměl žádné komplice, jeho trest však nebyl jediným rozsudkem, který byl v souvislosti s atentátem vyneseno. O jeho plánech sehnat si zbraň, cvičit s ní, a nakonec zaútočit na Rašína vědělo několik jeho vrstevníků z německobrodského Dělnického domu. Příteli z pojišťovny se svěřil, že „*by rád prohnal Rašínovi hlavu kulí*“.¹⁶⁴ Jelikož jej nikdo nebral vážně, a proto tento fakt neoznámili policii, stali se spoluviníky vraždy. I přes to, v jak vlivnou kauzu se celá událost vyvinula, dostali jen mírné tresty. Navíc jim prezident udělil milost, jelikož věřil, že tak nejednali ve zlém úmyslu. Za tento čin se však na Masarykovu hlavu snesla tvrdá kritika ze strany politické pravice, čemuž se nelze příliš podívat.¹⁶⁵

8.2. VÝZNAM VRAŽDY A JEJÍ POLITICKÉ DŮSLEDKY

Je bez diskuze, že útok na Aloise Rašína byl politicky motivovanou vraždou. On sám si bezprostředně po atentátu hořce povzdechl: „*To mám za svou poctivou práci.*“¹⁶⁶ A první věta, kterou pronesl po prodělané operaci, zněla: „*U nás není možno dělat politiku.*“¹⁶⁷ Fenomén atentátu byl v Československu v porovnání s jinými evropskými státy něčím poměrně novým. Nejednalo se o první vražedný pokus cílený na politickou osobu, avšak poměrně dlouhé a velmi bolestné Rašínovo umírání, o kterém

---

¹⁶³ ŠETŘILOVÁ, *Atentát po česku*, s. 22an.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 19.

¹⁶⁵ ČECHUROVÁ, *Atentát na Aloise Rašína*, s. 179an.

¹⁶⁶ ŠETŘILOVÁ, *Atentát po česku*, s. 21.

¹⁶⁷ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 124.

informoval tisk takřka v přímém přenosu, umocnilo šok společnosti. Vezmeme-li v potaz, jak vážná a bolestivá zranění utrpěl, je nepochybně obdivuhodné, s jakou grácií se on i jeho rodina se situací vyrovnali. Z jeho téměř mučednické smrti dokázal on sám i mnozí další politici a strany státnicky vytěžit maximum. Jednalo se například o jeho prohlášení, že místo darů pro něj samotného mají lidé raději přispívat na zlatý poklad republiky, či jedno z posledních poselství, kdy šeptem a s námahou promlouval ke členům Pětky u svého lože umírajícího:¹⁶⁸ „[...] *Budeme-li všichni držet k sobě, udržíme republiku ... rozejdou-li se strany ve všeobecném vzájemném boji, ztratíme samostatnost. [...] Politika je hrozná ... těžká ... všichni zodpovídáme za osud vlasti ... politik musí mluvit pravdu ... bezohlednou ... Nebudeme-li mluvit pravdu sami k sobě ... ztratíme ... ztratíme samostatnost ... jsem optimista... věřím, že nás bude více takových...*“¹⁶⁹

U Rašínovy postele v podolském sanatoriu se vystřídal zástup osobností jako například Preiss nebo Šámal, Kramář, členové Pětky, a dokonce prezident Masaryk se synem Jenem. U některých z nich mohl do jisté míry hrát roli i pocit viny. Značná část politického spektra nemohla na sklonku předešlého roku přijít Rašínovi na jméno. Nepodpořili jej na půdě parlamentu a zároveň nezastavili štvavou kampaň, kterou rozpoutala nejen stranická periodika. Teď bylo třeba se s nastalou situací vyrovnat, což nebylo zcela snadné. Došlo i na vzájemné obviňování, kdy například legionáři byli osočováni z rozpoutání nenávistných útoků proti Rašínovi, komunisté byli v podezření kvůli Šoupalovu členství ve straně. Za daných okolností asi nejvíce vydělala národní demokracie, do jejíchž řad

---

¹⁶⁸ ČECHUROVÁ, *Atentát na Aloise Rašína*, s. 175–181.

¹⁶⁹ Národní listy, 19. 2. 1923, LXIII/48.

hromadně vstupovali sympatizanti, vedeni především soucitem a lítostí s raněným. Strana však zřejmě nedokázala odhadnout správnou míru parazitování na jeho neštěstí, jelikož tyto přehnané a až nevkusné způsoby brzy nové členy odradily. Politická garnitura se s Rašínovou ztrátou musela vyrovnávat ještě před jeho smrtí. Ať už se jednalo o přední pozici v čele národní demokracie nebo ministerské křeslo, bylo třeba jej nahradit. Ač jednání na dané téma začala téměř okamžitě po atentátu, patrně z úcty k raněnému nebyla tato záležitost za Rašínova života dořešena. Tato tragédie nicméně posloužila jako příležitost demonstrovat stabilitu a jednotnost vlády.¹⁷⁰

Na tomto místě je však třeba zmínit asi nejtrvalejší dopad celé události, tedy schválení výše zmíněného zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. a na něj navazujícího zákona o Státním soudě č. 51/1923 Sb.¹⁷¹ Tento původně značně nepopulární zákon byl zformulován již v předešlém roce, avšak schvalování se stále odkládalo. Teprve útok na ministra Rašína a jeho následná smrt přinesly potřebný impulz k akci. Projednávání nařízení však provázela ostrá kampaň proti komunistické straně, které byla přisuzována odpovědnost za atentát kvůli politické příslušnosti útočníka. Základní ideou zákona bylo upevnit systém parlamentní demokracie, čímž mělo dojít také k posílení politické stability. Mělo dojít k pacifikaci levého i pravého radikálního křídla demokratického spektra, zákon měl kodifikovat komunistickou porážku z prosince 1920 a rozrušit vazbu strany na Komunistickou internacionálu, zatímco obdobný účinek měl dopadnout i na pravicové fašistické

---

¹⁷⁰ ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín*, s. 126–129.

¹⁷¹ <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1923/023-1923.pdf> [30. 3. 2017].

organizace. Zároveň měl do jisté míry pacifikovat také národnostní menšiny v Československu.¹⁷²

Struktura zákona se skládala ze čtyř hlav, při čemž první z nich pojednávala o úkladech o republiku. Nejen že definovala právě úklady a ohrožení bezpečnosti republiky, ale zároveň stanovovala tresty, které danému protiprávnímu jednání odpovídaly. Druhá hlava hovořila o poškozování republiky a o útocích na ústavní činitele. Není bez zajímavosti, že §7 se zabýval tresty za útoky na život ústavních činitelů a zároveň upravoval trestní odpovědnost útočníků ve věku 18–20 let. Ve třetí hlavě bylo rozebráno ohrožování míru v republice a její vojenská bezpečnost. Čtvrtá, poslední hlava obsahovala závěrečná ustanovení. Navazující zákon 51/1923 Sb. zřizoval instituci Státního soudu, který měl být vykonavatelem zákona na ochranu republiky, a určoval systém jeho fungování.¹⁷³

Oproti válečnému období, kdy nařízení zajišťující veřejný klid a pořádek měla pouze dočasný charakter, zákon na ochranu republiky se měl stát nedílnou a trvalou součástí trestněprávního řádu. Během projednávání v parlamentu vystupovali proti návrhu především představitelé národnostních menšin, kteří na jeho adresu nešetřili tvrdými slovy. Domnívali se, že přijetí ustanovení ještě zdůrazní rozdíl mezi národnostně většinovým a menšinovým obyvatelstvem. Trnem v oku jim byl také fakt, že by došlo k podstatnému omezení svobody tisku, jelikož by právo umožňovalo konfiskaci či zastavení vydávání periodik. Zákon navíc oproti předchozím právním předpisům zpříšňoval jednotlivé sankce. Jelikož bylo dané ustanovení schváleno a vešlo v platnost, byl sice posílen dozor nad

---

¹⁷² OLIVOVÁ, s. 133.

¹⁷³ *Zákon na ochranu republiky a zákon o státním soudu. Ze dne 19. března 1923, č. 50/51. Sb. z. a n., vyhlášen 31. března 1923. Praha 1923, s. 3–51.*

zájmy republiky, na druhé straně však došlo k omezení občanských práv, a to především v oblasti tisku.¹⁷⁴

Zákon na ochranu republiky se v parlamentu opět projednával o deset let později. Zatímco v roce 1923 řešili zákonodárci vnitropolitický problém, v červenci 1933 byly důvodem k akci změněné politické podmínky v sousedním Německu. Výsledkem se stalo schválení nařízení č. 124/1933 Sb., které novelizovalo původní ustanovení.¹⁷⁵ Ještě zpřísnovalo omezení tiskové svobody a zároveň dávalo vládě účinnější instrument k boji s propagandou nacistických idejí ze strany německé národnostní menšiny.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ TÓTH, NOVOTNÝ, STEHLÍK, s. 291–295.

¹⁷⁵ <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1933/044-1933.pdf> [30. 3 2017].

¹⁷⁶ TÓTH, NOVOTNÝ, STEHLÍK, s. 307an.

9 ZÁVĚR

Jak již bylo řečeno, Alois Rašín se nepopíratelně stal důležitým dějinným aktérem v rané fázi první Československé republiky. Ač je jeho význam v současném veřejném mínění do značné míry upozaděn, nijak to neubírá faktu, že se výrazně podepsal na podobě vznikajícího státu. Jelikož sám zformuloval Tříkrálovou deklaraci i první československý zákon, což jsou bezpochyby podstatné dokumenty české historie, významně ovlivnil fungování poválečného hospodářství a v podstatě vytvořil československou měnu, nelze jeho činnost přecházet mlčením. Zůstává otázkou, čím je toto upozadění způsobeno. Je možné se domnívat, že ministerská funkce mu neposkytla dostatečně vysokou pozici, v porovnání například s prezidentem či ministerským předsedou, aby se dostal do učebnic dějepisu, kde je většinou jeho jméno zcela opomenuto nebo maximálně stroze zmíněno v souvislosti s vytvořením měny či 28. říjnem 1918. Ač jeho tragická smrt jistě ve své době vyvolala senzaci, v obecném kontextu byla zřejmě přebita turbulentními událostmi 30. let a druhé světové války.

Jeho role při vzniku nového státu je nepopíratelná. Nejedná se jen o samotný 28. říjen nebo činnost v Maffii. Již v době první světové války přemýšlel o budoucí podobě státu, a to zejména v hospodářské oblasti. Nebyl to člověk, který by spoléhal na řešení problémů „za pochodu“. Dokázal si vytvořit vlastní představu o vznikajícím státě, jeho ekonomické situaci a možných řešení. Podobně, jako naplánoval poklidný převrat, již se zabýval i legislativním ošetřením celé situace, což mu jako advokátovi nebylo cizí. Díky tomu měl jako jediný připravenou skicu prvního československého zákona. Měl slabost pro velká gesta, čímž podobný krok

dozajista byl, ale i přesto stavěl vždy zájmy státu nad své osobní ambice. Ač jeho rétorika byla často velmi ostrá a celá jeho osobnost působila nesmiřitelným dojmem, dokázal překonat veškeré antipatie či vlastní politické zájmy a spolupracovat s politickými oponenty, jako na příklad v rámci Pětky.

Není však snadné zhodnotit celé Rašínovo působení v rámci vytváření nového státu a následně ve službách republiky. Ač se jednalo o velmi svědomitého a pracovitého člověka, který sám chtěl jít příkladem, dodnes vyvolává rozporuplné reakce. Pochopitelně ne všechna jeho rozhodnutí se ukázala jako správná, zmínit lze například jeho tvrdohlavé protěžování deflační politiky, avšak v žádném z primárních ani sekundárních zdrojů není jediná zmínka o tom, že by do politiky vstoupil kvůli vlastnímu obohacení, jak tomu někdy bývalo a stále je. V příloze č. 4 je sice zobrazen, jak sedí na stohu peněz vybraných od občanů, avšak i taková nepatrná humoristická epizodka může poskytnout vhled do obecné představy o jeho povaze. Nevidíme politika, který by si peníze strkal do vlastních kapes či byl obklopen luxusem za peníze daňových poplatníků. Ano, na této karikatuře sice zabavuje peníze, ale pouze na nich sedí a stráží je, patří státu. Tuto kresbičku je tedy možné interpretovat spíše jako znázornění jeho politiky stažení peněz z oběhu, což mělo vyvolat deflaci. Takové opatření pochopitelně vyvolalo nevoli z řad občanů a společně s podobnými kroky a Rašínovým přístupem, který byl na míle vzdálen populismu, se stalo základem jeho obecné neoblíbenosti.

Již tedy víme, že Alois Rašín nebyl populárním politikem. To však nijak nehodnotí jeho úspěšnost v roli ministra financí a obecně strážce státních výdajů. I tato funkce mu vytvářela nové odpůrce a oponenty, a to především z řad politických představitelů. Taktika ve stylu „na co nemám,

si nekoupím“, rozhodně nehrála do karet jeho ministerských kolegů, kteří žádali prostředky na chod či rozšíření svých resortů, nebo dalších politiků, prosazujících populistické kroky, jež byly často pravým opakem Rašínových intencí.

Nelze zcela opomenout ani jeho činnost za první světové války, za kterou si společně s Karlem Kramářem vysloužil trest smrti. Bylo to již podruhé, kdy byl vězněn a tentokrát dokonce očekával smrt. Ani to však nijak neoslabilo jeho odhodlání a zápal pro politiku, které se i v následujících letech věnoval s plným nasazením. Ačkoliv byly jeho postupy v prvních měsících mladé republiky radikální a vzbuzovaly nelibost, dokázal si Rašín stát za svým názorem a takřka ukázkové provedení kolkovací akce a měnové reformy budilo obdiv i v zahraničí. Tento radikální řez osamostatnil československé hospodářství, které se mohlo začít vyvíjet vlastním směrem a z vlastního potenciálu. Ač některé jeho následné kroky nepřinesly takové výsledky, jaké očekával, nelze mu odepřít zásluhy za tento téměř bezprecedentní krok, který dokázal provést jen s hrstkou nejvěrnějších a z ještě rodícího se ministerstva financí. Ani neúspěšná deflační politika nebyla jen jeho osobním rozmarem, ale opírala se o uznávané ekonomické teorie, které měly své odpůrce i podporovatele. V dané době se tedy jednalo o zcela logický krok, který Rašínovi nelze zcela vyčítat. Je však pravdou, že jeho neochvějné trvání na správnosti tohoto názoru, ač ekonomický vývoj ukazoval opak, se ze zpětného pohledu ukázalo být chybné.

Přes veškeré činy a skutky, které jsou s Rašínovým jménem spojovány, se nejvíce zapsal do obecného vědomí především svým násilným skolem. První dokonatý politický atentát v dějinách republiky přiměl většinu národa k přehodnocení pohledu na tehdejšího ministra

financí. I v dobovém tisku, který na Rašína dříve pořádal divoké štvance kvůli jeho výrokům či politickým krokům, se rétorika výrazně změnila. Ze zatracovaného hospodářského tyrana a mravního odpadlíka se stal ekonomickým vizionářem a mužem pevných zásad. Tento nešvar, kdy je mrtvý či umírající glorifikován, ač se na jeho hlavu do té doby snášela jen kritika, však nevymizel ani dnes. Je jen tragickým paradoxem, že útočník si ministra financí nevybral jako cíl v důsledku jeho postojů a ekonomických opatření, ale spíše jako představitele buržoazních kapitalistických kruhů. Útok zároveň přiměl politickou reprezentaci k zamyšlení nad legislativní zranitelností státních činitelů. Tento nedostatek byl záhy napraven schválením zákona na ochranu republiky, který mimoděk přilil olej do ohně sporů s národnostními menšinami. V příštím desetiletí se ukázalo, jaké následky tyto konflikty přinesou.

Lze bez nadsázky říci, že Alois Rašín ovlivnil vznik první republiky a v určitém (značně nadneseném) pohledu figuroval i v jejím zániku. Jeho odkaz však žije dál jak v názvu ulic, nábřeží či čtvrtí, tak v inspiraci pro současné politiky. Například Václav Klaus, který mimo jiné zastával post ministra financí, premiéra a prezidenta, považoval Rašína za svůj vzor a i jeho portrét jej následoval do nejedné pracovny. Ač si nelze Rašínovu osobu nikterak idealizovat, je obdivuhodné, s jakou vervou, přičinlivostí a zápalem dokázal pracovat pro zájmy republiky. Často nesl břemeno nepopulárních rozhodnutí a ustanovení, která mu ostatní politici s radostí přenechali. Je docela možné, že jako člověk byl nesympatický a nemusel být zcela milým společníkem, přesto je třeba ocenit jeho práci a vše, co pro stát vykonal. Ne všechna jeho rozhodnutí byla správná, ale přesto si i jeho současníci, ač političtí odpůrci, uvědomovali, co všechno dokázal, a

proto jej respektovali. Byl politickou autoritou, která svým životem, a
konec konců i smrtí, ovlivnila podobu a fungování první republiky.

10 SEZNAM ZDROJŮ

Nevydané prameny

Archiv Národního muzea, Praha, Osobní fondy, Rašín Alois, kt. 1, 6–8,14, 15, 21.

Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Praha, Kancelář prezidenta republiky, 1919–1947, kt. 247.

Periodika

Národní listy, 20. 11. 1919, 15. 11. 1922, 11. 12. 1922, 5. 1. 1923, 6. 1. 1923, 8. 1. 1923, 19. 2. 1933.

Literatura

ČECHUROVÁ, Jana, *Alois Rašín – temperamentní revolucionář ve službách kontinuity*. In: KUČERA, Rudolf (ed.), *Muži října 1918. Osudy aktérů vzniku Republiky československé*, Praha 2011, s. 9–15.

ČECHUROVÁ, Jana, *Atentát na Aloise Rašína – memento české politické kultury*. In: RANDÁK, Jan, KOURA, Petr (eds.), *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století. Výběr z příspěvků ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.–27. října 2006*, Praha 2008, s. 174–183.

ČECHUROVÁ, Jana, *Rašínův vztah ke státu a politice*. In: BAŽANTOVÁ, Ilona (ed.), *Alois Rašín. Český politik, právník a národohospodář*, Praha 2003, s. 21–32.

DOLEŽALOVÁ, Antonie, *Rašín, Engliš a ti druzí*, Praha 2007.

EHLOVÁ, Marta, *Právník, advokát a člověk Alois Rašín*. In: BAŽANTOVÁ, Ilona (ed.), *Alois Rašín. Český politik, právník a národohospodář*, Praha 2003, s. 15–20.

HLAVÁČ, Miroslav M., *Čeští mafiáni 1914–1918*, Karviná 2008.

HOCH, Karel, *Alois Rašín. Jeho život, dílo a doba*, Praha 1934.

HOLMAN, Robert, *Alois Rašín. Konzervativní ekonom.* In: BAŽANTOVÁ, Ilona (ed.), *Alois Rašín. Český politik, právník a národohospodář*, Praha 2003, s. 33–40.

KLIMEK, Antonín, *Říjen 1918. Vznik Československa*, Praha 1998.

KOSATÍK, Pavel, *Bankéř první republiky. Život dr. Jaroslava Preisse*, Praha 1996.

KUBŮ, Eduard, ŠETŘILOVÁ, Jana, *Hrad a Alois Rašín v letech 1922–1923. Zápas o deflaci a omluvu legionářům.* In: *Český časopis historický* 91, 1993, 3, s. 451–468.

KUČERA, Martin, *Tříkrálová deklaráce – krok na cestě k samostatnosti.* In: *Akademický bulletin* 17, 2008, 1, s. 22–23.

LACINA, Vlastislav, *Alois Rašín*, Praha 1992.

LACINA, Vlastislav, *Formování československé ekonomiky 1918–1923*, Praha 1990.

OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2013.

PERNES, Jiří, *Spiklenci proti jeho veličenství. Historie tzv. spiknutí Omladiny v Čechách*, Brno 2002.

RAŠÍN, Alois, *Můj finanční plán*, Praha 1920.

RAŠÍN, Alois, *Paměti Dr. Aloise Rašína*, Brno 1994.

RAŠÍN, Alois, *Řeči v Národním shromáždění*, Praha 1934.

ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*, Praha 2001.

ŠETŘILOVÁ, Jana, *Alois Rašín. Dramatický život českého politika*, Praha 1997.

ŠETŘILOVÁ, Jana, *Atentát po česku.* In: *Dějiny a současnost* 16, 1994, 2, s. 19–23.

ŠETŘILOVÁ, Jana, *Československá strana národně demokratická v letech 1918–1923.* In: *Časopis Národního muzea* 162, 1993, 3–4, s. 99–115.

ŠETŘILOVÁ, Jana, *Druhý či první muž strany? Ke vztahu Aloise Rašína a Karla Kramáře*. In: *Historický obzor* 5, 1994, 5, s. 114–118.

ŠETŘILOVÁ, Jana, *Ministerské mezidobí Aloise Rašína*. In: *Časopis Národního muzea* 164, 1995, 1–4, s. 99–118.

ŠETŘILOVÁ, Jana, *Naši svobodní zednáři*. In: *Historický obzor* 4, 1993, 9, s. 210–213.

ŠMEJKAL, Miroslav (ed.), *Acta Oeconomica Pragensia. Významní čeští národohospodáři*, Praha 1993.

ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *Omladináři*. In: *Paginae Historiae. Sborník Státního ústředního archivu v Praze* 7, 1999, 1, s. 85–110.

TOMEŠ, Josef, *Jaké to bylo jaro! Naděje května 1918*. In: *Akademický bulletin* 17, 2008, 5, s. 2–4.

TÓTH, Andrej, NOVOTNÝ, Lukáš, STEHLÍK, Michal, *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního ke státu národnostnímu?*, Praha 2012.

VENCOVSKÝ, František, *Alois Rašín. Život a dílo*, Praha 1992.

VENCOVSKÝ, František, *Měnová politika v české historii*, Praha 2001.

VENCOVSKÝ, František, PŮLPÁN, Karel a kol., *Dějiny měnových teorií na českém území*, Praha 2005.

VENCOVSKÝ, František, *Tři měnové reformy pro jednu generaci*. In: LOUŽEK, Marek (ed.), *Fenomén Stalin: náhoda nebo nevyhnutelnost? Padesát let od měnové reformy*, Praha 2003, s. 117–125.

VENCOVSKÝ, František, *Vzestupy a propady československé koruny. Historie československých měnových poměrů 1918–1922*, Praha 2003.

VESELÝ, Zdeněk, *Dějiny české politiky v dokumentech*, Praha 2005.

Zákon na ochranu republiky a zákon o státním Soudě. Ze dne 19. března 1923, č. 50/51. Sb. z. a n., vyhlášen 31. března 1923. Praha 1923.

Internetové zdroje

<http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1919/023-1919.pdf> [1. 3. 2017].

<http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1919/090-1919.pdf> [1. 3. 2017].

<http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1919/142-1919.pdf> [1. 3. 2017].

<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1923/029-1923.pdf> [25. 3. 2017].

<http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1923/023-1923.pdf> [30. 3. 2017].

<http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1933/044-1933.pdf> [30. 3. 2017].

<http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1919/018-1919.pdf> [12. 4. 2017].

<http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1918/017-1918.pdf> [13. 4. 2017].

<http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1919/039-1919.pdf> [13. 4. 2017].

11 RESUMÉ

The diploma thesis is an analysis of the role of Alois Rašín, an important Czechoslovakian politician and the first finance minister within the independent Czechoslovak Republic. Although he isn't as well-known as other politicians of that period (like president Masaryk, prime minister Kramář and so on) he definitely is an important person of the early Czechoslovakian state. Even in the Austro-Hungarian Empire, before the independent state was founded, he was politically active and fought for the Czech national interest. Especially during World War I he was a part of the resistance group called Maffia and that's why he was arrested and sentenced to death. He was however amnestied and then he continued his efforts to support attempts at liberation. Rašín participated in the peaceful take-over on the 28th of October 1918 and was one of the people who helped to establish the independent republic. He also composed some of the important documents that helped to legally construct the country. Immediately afterwards he became a member of the government and served as the first finance minister. During his term of office the Ministry of Finance was created and it started stimulating the economic situation. Thanks to Rašín a monetary reform took place and new unattached currency based on gold standard was constructed. In the course of the reform he enforced withdrawal of some cash to start deflation and suggested some special taxes for a similar purpose. Rašín strongly supported deflationary economic policy that should have made the Czechoslovakian economy more competitive. Thanks to his effort the devastating inflation was partially limited. He was known for his strong opinion and uncompromising attitude, that helped him achieve his goals

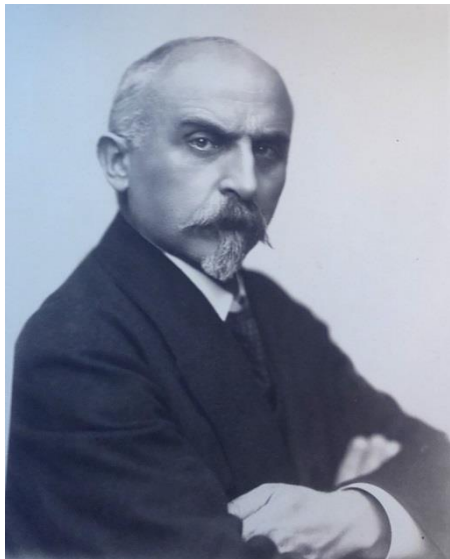
but the manners also created a lot of opponents. Because of that he wasn't a popular person and politician, but he was respected for what he had achieved and he became an honorable figure in the political scene. After he had regained the minister position in 1922 it was obvious the deflationary politics resulted in a negative economic situation, like a high unemployment rate, some economic issues etc. Rašín didn't want to give up his politics of deflation and tried to strengthen it using exchange rate of Czechoslovakian currency. That's why a hateful medial campaign against him was unleashed. Shortly afterwards, on the 5th of January 1923 Alois Rašín was assassinated by anarcho-communist Josef Šoupal. He died in the hospital on the 18th of February 1923 after a couple weeks of suffering. His death made politicians realise how vulnerable they are which led to the adoption of the new law. The statute was supposed to protect the republic and its statesmen as well.

12 PŘÍLOHY

Příloha 1: Portrét Aloise Rašína	92
Příloha 2: Foto z doby procesu s Omladinou, trestanec č. 7328	92
Příloha 3: Ukázka prvního československého zákona.....	93
Příloha 4: Karikatura ministra Rašína.....	93
Příloha 5: Tryzna na paměť Staroměstské exekuce (21. 6. 1919), Rašín pátý zleva.....	94
Příloha 6: Fotografie z pohřbu	94

Příloha 1: Portrét Aloise Rašína

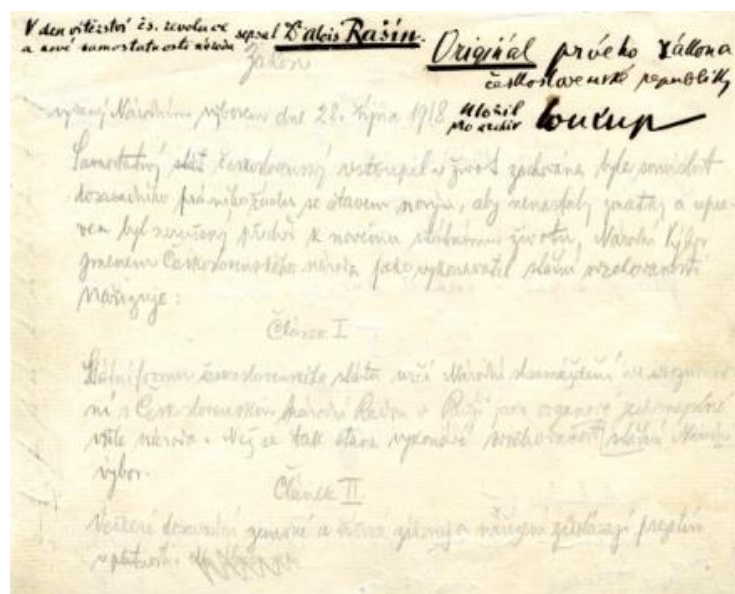
Zdroj: ANM, Rašín Alois, kt. 21, A. Rašín – portrétní fotografie (foto Faix Praha), Praha, bez datace.

Příloha 2: Foto z doby procesu s Omladinou, trestanec č. 7328

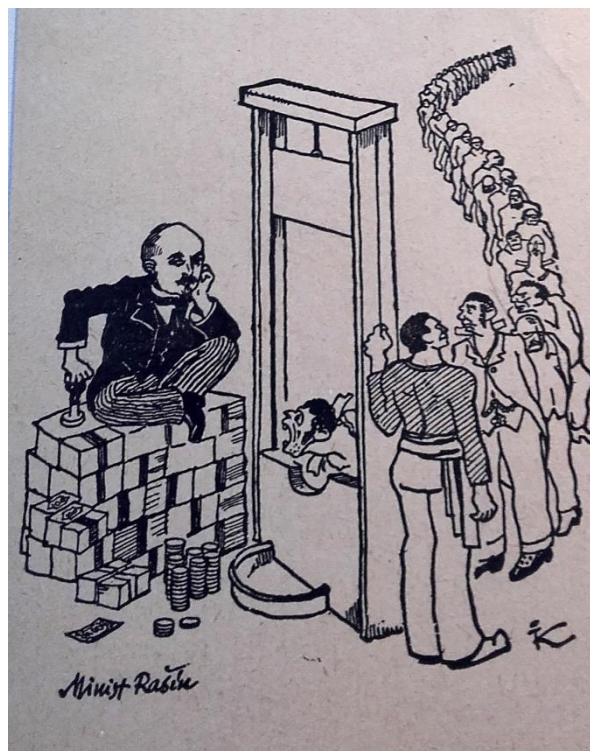
Zdroj: ANM, Rašín Alois, kt. 21, A. Rašín z droby procesu s Omladinou, jako trestanec č. 7328, 1894.

Příloha 3: Ukázka prvního československého zákona

Zdroj: <http://muzeum3000.nm.cz/aktuality/prvni-zakon-ceskoslovenskeho-statu-%E2%80%93-papir-plny-skrtu> [2017-04-08].

Příloha 4: Karikatura ministra Rašína

Zdroj: ANM, Rašín Alois, kt. 21, Karikatura ministra dr. A. Rašína, bez data.

Příloha 5: Tryzna na paměť Staroměstské exekuce (21. 6. 1919), Rašín pátý zleva

Zdroj: ANM, Hradní fotoarchiv.
Dostupné z: goo.gl/CGefKQ (2017-04-08).

Příloha 6: Fotografie z pohřbu

Zdroj: ANM, Rašín Alois, kt. 21, Fotografie z pohřbu a smutečních obřadů ve sněmovně, Praha 1923
ANM, Rašín Alois, kt. 21, A. Rašín v rakvi, Praha 1923.